

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

21 décembre 2010

PROPOSITION DE LOI

**modifiant le Code civil et
le Code judiciaire en vue d'instaurer
un droit de codécision pour
les beaux-parents
à l'égard de l'enfant de leur partenaire**

(déposée par
Mme Sabien Lahaye-Battheu et consorts)

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

21 december 2010

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van het Burgerlijk en het
Gerechtelijk Wetboek wat betreft de
invoering van een medebeslissingsrecht
voor stiefouders ten aanzien
van het kind van hun partner**

(ingediend door
mevrouw Sabien Lahaye-Battheu c.s.)

RÉSUMÉ

Les auteurs font observer que les familles recomposées sont de plus en plus nombreuses.

Ils proposent dès lors d'octroyer un droit de codécision aux beaux-parents à l'égard de l'enfant de leur partenaire.

SAMENVATTING

De indieners wijzen erop dat het aantal nieuw samengestelde gezinnen alsmaar toeneemt.

Zij stellen daarom voor onder bepaalde voorwaarden een medebeslissingsrecht toe te kennen aan stiefouders ten aanzien van het kind van hun partner.

N-VA	:	Nieuw-Vlaamse Alliantie	
PS	:	Parti Socialiste	
MR	:	Mouvement Réformateur	
CD&V	:	Christen-Democratisch en Vlaams	
sp.a	:	socialistische partij anders	
Ecolo-Groen!	:	Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales — Groen	
Open Vld	:	Open Vlaamse liberalen en democraten	
VB	:	Vlaams Belang	
cdH	:	centre démocrate Humaniste	
LDD	:	Lijst Dedecker	
PP	:	Parti Populaire	

<i>Abréviations dans la numérotation des publications:</i>		<i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties:</i>	
DOC 53 0000/000:	Document parlementaire de la 53 ^{ème} législature, suivi du n° de base et du n° consécutif	DOC 53 0000/000:	Parlementair document van de 53 ^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer
QRVA:	Questions et Réponses écrites	QRVA:	Schriftelijke Vragen en Antwoorden
CRIV:	Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)	CRIV:	Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)
CRABV:	Compte Rendu Analytique (couverture bleue)	CRABV:	Beknopt Verslag (blauwe kaft)
CRIV:	Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes) (PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon)	CRIV:	Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen) (PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft)
PLEN:	Séance plénière	PLEN:	Plenum
COM:	Réunion de commission	COM:	Commissievergadering
MOT:	Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)	MOT:	Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)

<i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i>	<i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i>
Commandes: Place de la Nation 2 1008 Bruxelles Tél.: 02/ 549 81 60 Fax: 02/549 82 74 www.laChambre.be e-mail: publications@laChambre.be	Bestellingen: Natieplein 2 1008 Brussel Tel.: 02/ 549 81 60 Fax: 02/549 82 74 www.deKamer.be e-mail: publicaties@deKamer.be

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

La présente proposition de loi reprend le texte de la proposition de loi DOC 52 1728/001.

Selon la Convention internationale des droits de l'enfant (CIDE), ratifiée à New York le 20 novembre 1989, la responsabilité de l'éducation des enfants incombe au premier chef aux parents d'origine (c'est-à-dire les parents naturels). La responsabilité parentale fait l'objet de nombreuses dispositions de cette convention. Ainsi l'article 7 de ladite convention parle-t-il du "droit de l'enfant d'être élevé par ses parents"; l'article 18 va toutefois encore plus loin en ce qu'il considère même en quelque sorte le droit précité comme un devoir: "La responsabilité d'élever l'enfant et d'assurer son développement incombe au premier chef aux parents ou, le cas échéant, à ses représentants légaux."¹

Le droit belge a consacré le principe selon lequel ce sont les parents juridiques qui, les premiers, détiennent et exercent l'autorité parentale (articles 372 et suivants du Code civil)². La prémisses qui sous-tend ce principe est que les parents juridiques sont les mieux placés pour assumer les soins et la protection de l'enfant mineur³. La conséquence juridique est l'obligation d'hébergement, d'éducation, d'entretien et de formation adéquate, comme le stipule l'article 203, § 1er, du Code civil.⁴ Normalement, ce principe s'applique jusqu'à ce que l'enfant atteigne l'âge de dix-huit ans, c'est-à-dire jusqu'à la majorité de l'enfant ou des enfants concernés. Il arrive que cet âge maximum soit ramené à quinze ans à la suite de l'émancipation (articles 476 et suivants du Code civil) ou prolongé jusqu'à ce que la formation de l'enfant soit achevée (article 203, § 1er, alinéa 2, du Code civil).

En principe, les détenteurs de l'autorité parentale exercent cette autorité conjointement, même lorsqu'ils ne vivent pas (ou plus) ensemble (art. 373, alinéa 1er, et art. 374, § 1er, alinéa 1er, C.C.).

¹ *Moniteur belge* du 17 janvier 1992, 803.

² DELEU, Y.H., *Droit des personnes et des familles*. Bruxelles, Larcier 2005, 594, n° 753.

³ HUYGENS A., *Persoonlijk gezag over minderjarige kinderen: quo vadis?* T.B.B.R. 2006, 569, n° 5.

⁴ CASMAN H., *Enkele beschouwingen over ouderschap, afstamming en adoptie*, in DE BEUCKELAERE W., MEEUSEN J., WILLEKENS H. (ed.). *Met reden ontleed, de rede ontkleed. Opstellen aangeboden aan Fons Heyvaert ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag*. Gand, Mys en Breesch, 2002, 117.

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Dit wetsvoorstel neemt de tekst over van wetsvoorstel DOC 52 1728/001.

In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), goedgekeurd te New York op 20 november 1989, wordt de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen gelegd bij de oorspronkelijke ouders (i.e. de natuurlijke ouders). De ouderlijke verantwoordelijkheid komt in dit verdrag in meerdere bepalingen aan bod. Zo spreekt artikel 7 van dit verdrag over "het recht van het kind om door zijn ouders te worden verzorgd"; artikel 18 gaat evenwel nog verder en formuleert bovengenoemd recht in zekere zin zelfs als een plicht: "De ouders, of al naar gelang, de wettige voogden, hebben de eerste verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling en de opvoeding van het kind"¹.

Naar Belgisch recht komt de tituluur en de uitoefening van het ouderlijke gezag in beginsel dan ook in de eerste plaats toe aan de juridische ouders (art. 372 B.W. e.v.)². Hieraan ligt de premisse ten grondslag dat de juridische ouders het best geplaatst zijn om de zorg en de bescherming van het minderjarige kind op zich te nemen³. Het juridisch gevolg is de verplichting tot huisvesting, opvoeding, onderhoud en het verschaffen van een passende opleiding, zoals gestipuleerd in artikel 203, § 1, B.W.⁴. In de regel geldt dit beginsel tot aan de leeftijd van achttien jaar, het moment van de meerderjarigheid van de desbetreffende jongere(n). Deze termijn wordt soms verkort tot vijftien jaar als gevolg van ontvoogding (art. 476 e.v. B.W.) of verlengd tot de opleiding van het kind is voltooid (art. 203, § 1, tweede lid, B.W.).

In principe oefenen de dragers van het ouderlijk gezag dit gezag ook gezamenlijk uit, zelfs wanneer ze niet (meer) samenleven (art. 373, eerste lid, en art. 374, § 1, eerste lid, B.W.).

¹ B.S. 17 januari 1992, 803.

² DELEU, Y.H., *Droit des personnes et des familles*. Brussel, Larcier 2005, 594, nr. 753.

³ HUYGENS A., *Persoonlijk gezag over minderjarige kinderen: quo vadis?* T.B.B.R. 2006, 569, nr.5.

⁴ CASMAN H., *Enkele beschouwingen over ouderschap, afstamming en adoptie*, in DE BEUCKELAERE W., MEEUSEN J., WILLEKENS H. (ed.). *Met reden ontleed, de rede ontkleed. Opstellen aangeboden aan Fons Heyvaert ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag*. Gent, Mys en Breesch, 2002, 117.

Ce point de vue découle toutefois d'une approche plutôt stéréotypée et traditionnelle de la famille, considérant celle-ci comme un lien de mariage entre un homme et une femme et leur(s) enfant(s), un type de famille qui est toujours plus mis sous pression et qui par conséquent, ne répond plus de manière satisfaisante à la réalité sociodémographique de la société actuelle.

Il ressort en effet de chiffres fournis par l'Institut national de Statistiques (INS) que, d'une part, les mariages diminuent en nombre. Alors qu'en 1996, 50 552 mariages ont encore été célébrés dans notre pays, en 2006, seulement 44 813 mariages ont été célébrés, ce qui représente une diminution d'un peu plus de 11,3 %.

D'autre part, on a enregistré au cours de cette même période une augmentation — moins nette, il est vrai — du nombre de divorces, à savoir 28 402 en 1996 et 29 189 en 2006⁵. D'après les dernières données d'Eurostat, ce chiffre serait passé à 31 300 en 2007, plaçant notre pays en position très élevée dans le classement européen⁶. En 2005, c'est en Belgique qu'a été enregistré le plus grand nombre de divorces par rapport au nombre de mariages au sein de l'UE. Ainsi, 43 182 mariages et 30 844 divorces ont été enregistrés cette année-là, ce qui représente 71 divorces pour 100 mariages. Cette année-là, la moyenne européenne était de 43,5 divorces pour 100 mariages⁷.

L'alternative au mariage, à savoir la cohabitation légale, connaît elle aussi un succès grandissant. Ainsi dans notre pays, le nombre de contrats de vie commune conclus dans le cadre de la cohabitation légale est passé de 5 144 en 2000 à 49 189 en 2007⁸. Par ailleurs, de plus en plus de mariages sont conclus entre personnes du même sexe. En 2004, on a enregistré 1 244 mariages de ce type et en 2007, ce nombre est déjà passé à 2 300⁹.

Par conséquent, les modèles familiaux alternatifs en tout genre tels que les familles monoparentales et les familles recomposées (également connues sous la dénomination de familles "mosaïque"), dont les partenaires sont du même sexe ou non, ne constituent pas seulement une réalité dans les faits mais gagnent incontestablement en importance. Alors qu'en 1991 il y avait encore 1 409 931 couples avec un ou plusieurs enfants non mariés (soit 35,7 % du nombre des ménages), il n'y en avait plus que 1 130 504 en 2007 (soit 25 % du nombre des ménages). Au cours de la même période,

⁵ http://www.statbel.fgov.be/figures/d22_fr.asp#3

⁶ LANZIERI G., *Population and social conditions. Population in Europe 2007: first results. Statistics in focus 81/2008*. Luxembourg, Eurostat, 2008, p. 9.

⁷ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

⁸ http://www.statbel.fgov.be/figures/d22_fr.asp#3

⁹ http://www.statbel.fgov.be/figures/d22_fr.asp#3

Dit alles gaat echter uit van een traditionele, veeleer stereotiepe benadering van het gezin als een huwelijksband tussen man en vrouw met hun kind(eren), een gezinstype dat alsmaar meer onder druk komt te staan en derhalve ook niet meer afdoende beantwoordt aan de sociologisch-demografische realiteit in de huidige samenleving.

Uit cijfers van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) blijkt immers dat er enerzijds minder wordt gehuwd. Daar waar er in ons land in 1996 nog 50 552 huwelijken werden voltrokken, werden er in 2006 slechts 44 813 huwelijken afgesloten, wat neerkomt op een daling van ruim 11,3 %.

Anderzijds dient er binnen dezelfde tijdspanne eveneens een stijging van het aantal echtscheidingen — weliswaar minder uitgesproken — te worden opgetekend, nl. 28 402 in 1996 en 29 189 in 2006⁵. Volgens de laatste gegevens van Eurostat loopt dit cijfer verder op tot 31 300 in 2007, een cijfer waarmee ons land binnen de EU-context beduidend hoog scoort⁶. In 2005 werden in België ten opzichte van het aantal huwelijken de meeste echtscheidingen binnen de EU voltrokken. Zo waren er in dat jaar 43 182 huwelijken en 30 844 echtscheidingen. Dat wil zeggen 71 echtscheidingen op 100 huwelijken. Het EU-gemiddelde lag dat jaar op 43,5 echtscheidingen voor 100 huwelijken⁷.

Ook het alternatief op het huwelijk, namelijk het wettelijk samenwonen, kent een groeiend succes. Zo nam het aantal afgesloten samenlevingscontracten in het kader van het wettelijk samenwonen in ons land toe van 5 144 in 2000 tot 49 189 in 2007⁸. Tevens worden er in toenemende mate huwelijken afgesloten tussen personen van hetzelfde geslacht. In 2004 vonden er 1 244 dergelijke huwelijken plaats en in 2007 waren dit er reeds 2 300⁹.

Derhalve vormen allerhande alternatieve gezinsvormen zoals de éénoudergezinnen en nieuw samengestelde gezinnen (ook genoegzaam bekend als "mikado"- of "mozaïek"-gezinnen), al dan niet met gelijkslachtige partners, niet enkel een feitelijke realiteit maar nemen deze zonder meer in belang toe. Daar waar er in 1991 in België nog 1 409.931 echtparen waren met één of meerdere ongehuwde kinderen (i.e. 35,7 % van het aantal huishoudens) waren dit er 2007 slechts 1 130.504 (i.e. 25 % van het aantal huishoudens). Het aantal alleenstaande vrouwen met één of meerdere

⁵ http://www.statbel.fgov.be/figures/d22_nl.asp#3

⁶ LANZIERI G., *Population and social conditions. Population in Europe 2007: first results. Statistics in focus 81/2008*. Luxemburg, Eurostat, 2008, p. 9.

⁷ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

⁸ http://www.statbel.fgov.be/figures/d22_nl.asp#3

⁹ http://www.statbel.fgov.be/figures/d22_nl.asp#3

le nombre de femmes seules avec un ou plusieurs enfants non mariés est passé de 288 774 (soit 7,3 % du nombre des ménages) à 443 450 (soit 9,8 % du nombre des ménages), le nombre d'hommes seuls avec un ou plusieurs enfants non mariés est passé de 73 076 (soit 1,8 % du nombre des ménages) à 183 809 (soit 4,1 % du nombre des ménages). Le nombre de familles ayant plusieurs noyaux familiaux¹⁰ a également augmenté pour passer de 32 407 à 37 696 (c'est-à-dire, dans les deux cas, 0,8 % du nombre des ménages) au cours de la même période¹¹.

Microcensus 2006, la version la plus récente de la plus grande enquête relative à la famille réalisée au sein de l'UE, qui a été effectuée en Allemagne par la *Statistisches Bundesamt Deutschland*, montre que le nombre de modèles familiaux alternatifs a augmenté de pas moins de 30 % dans ce pays au cours de la période 1996-2006 tandis que le nombre de couples mariés ayant des enfants a chuté de 16 %¹².

Selon une enquête récente réalisée par le démographe Johan Surkeyn (VUB) pour le compte de la Fondation Roi Baudouin au sujet des données démographiques du Registre national et sur la base d'une enquête par sondage, dans notre pays, entre 5,2 % et 7 % des familles sont recomposées. C'est une réalité en expansion et difficile à capter. En effet, le nombre d'enfants qui séjournent au moins à temps partiel dans une famille recomposée est plus élevé encore: on l'estime à 9,5 à 10 %. Et le nombre d'enfants nomades entre deux familles, recomposées ou monoparentales, ne fait que croître¹³.

ongehuwde kinderen loopt binnen dezelfde periode op van 288 774 (i.e. 7,3 % van het aantal huishoudens) tot 443 450 (i.e. 9,8 % van het aantal huishoudens), het aantal alleenstaande mannen met één of meerdere ongehuwde kinderen nam toe van 73 076 (i.e. 1,8 % van het aantal huishoudens) tot 183 809 (i.e. 4,1 % van het aantal huishoudens). Het aantal gezinnen met meerdere familiekeren¹⁰ nam in deze periode eveneens toe van 32 407 naar 37 696 (i.e. in beide gevallen 0,8 % van het aantal huisgezinnen)¹¹.

Microcensus 2006, de in Duitsland door het *Statistisches Bundesamt Deutschland* uitgevoerde en meest recente versie van de binnen de EU uitgevoerde grootste gezinsenquête, wijst uit dat binnen de periode 1996-2006 in dat land het aantal alternatieve gezinsvormen met maar liefst 30 % is toegenomen, daar waar het aantal getrouwde koppels met kinderen afnam met 16 %¹².

Uit een recent door demograaf Johan Surkeyn (VUB), in opdracht van de Koning Boudewijnstichting, uitgevoerd onderzoek van de gegevens van de bevolkingsloop van het Rijksregister en tevens op basis van steekproefonderzoek zouden er in ons land tussen de 5,2 % en de 7 % nieuw samengestelde gezinnen zijn waar naar schatting 9,5 % à 10 % van het totaal aantal kinderen in leven. Deze realiteit neemt toe en is bovendien moeilijk te meten. Waarschijnlijk ligt het aantal kinderen dat effectief en ten minste een gedeelte van de tijd in nieuw samengestelde gezinnen leeft, nog hoger. Het aantal kinderen dat op geregelde tijdstippen van de ene nieuw samengestelde familie naar de andere — een nieuw samengesteld- of éénoudergezin — verhuist, groeit voortdurend¹³.

¹⁰ Par exemple, des familles composées de deux ou trois générations ou de deux familles monoparentales dont les parents cohabitent sans être mariés. Un noyau familial comprend un couple légalement marié avec ou sans enfants non mariés, ou un père ou une mère ayant un ou plusieurs enfants non mariés (un noyau familial peut dès lors n'être qu'une partie d'un ménage).

¹¹ http://www.statbel.fgov.be/figures/d24_fr.asp

¹² http://www.destatis.de/jetspeed/portal/_ns:YWI3bXMtY29udGVudD06Q29udGVudFBvcnRzZXQ6OjF8ZDF8ZWNoYW5nZWdpcjBmRvd1N0YXRIPTE9dHJ1ZQ_/cms/Sites/destatis/Internet/EN/press/pr/2007/11/PE07__481__122,templateld=renderPrint.psm

¹³ Les enfants et les jeunes dans les familles recomposées: un colloque de la Fondation Roi Baudouin, voir: <http://www.kbs-frb.be/pressitem.aspx?.id=240410&LangType=2067>; L'enfant dans la famille recomposée. Bruxelles, Fondation Roi Baudouin, 2008, 125 p.

¹⁰ Bijvoorbeeld gezinnen bestaande uit twee of drie generaties of twee éénoudergezinnen waarbij de ouders samenwonen maar niet gehuwd zijn. Een familiekeren bestaat uit een wettelijk gehuwd paar met of zonder ongehuwde kinderen, of uit een vader of moeder met één of verscheidene ongehuwde kinderen (een familiekeren kan dus maar een deel van een huishouden zijn).

¹¹ http://www.statbel.fgov.be/figures/d24_nl.asp

¹² http://www.destatis.de/jetspeed/portal/_ns:YWI3bXMtY29udGVudD06Q29udGVudFBvcnRzZXQ6OjF8ZDF8ZWNoYW5nZWdpcjBmRvd1N0YXRIPTE9dHJ1ZQ_/cms/Sites/destatis/Internet/EN/press/pr/2007/11/PE07__481__122,templateld=renderPrint.psm

¹³ *Kinderen in nieuw samengestelde gezinnen: een verhaal apart. Aandachtspunten en aanbevelingen naar aanleiding van het colloquium van Koning Boudewijnstichting op 6 november 2008.* Zie: <http://www.kbs-frb.be/pressitem.aspx?.id=240410&LangType=2067>; Het kind in een nieuw samengesteld gezin. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2008, 125 p.

Encore exceptionnelles il y a vingt ans, la famille monoparentale et la famille recomposée constituent à l'heure actuelle, à côté de la famille classique, un modèle familial au même titre que les autres¹⁴.

Le législateur devra donc en tenir dûment compte et considérer l'enfant et ses droits comme le principe qui sous-tend tout. En plus des dispositions précitées de la CIDE (cf. *supra*), il convient de citer aussi son article 3 qui prévoit que dans toutes les décisions qui concernent les enfants, qu'elles soient le fait des institutions publiques ou privées de protection sociale, des tribunaux, des autorités administratives ou des organes législatifs, l'intérêt supérieur de l'enfant doit être une considération primordiale. Il faut assurer à l'enfant la protection et les soins nécessaires à son bien-être, compte tenu des droits et des devoirs de ses parents, de ses tuteurs ou des autres personnes légalement responsables de lui. Conformément aux dispositions de l'article 3/1, les États parties s'engagent à prendre à cette fin toutes les mesures législatives et administratives appropriées. Ils doivent en outre respecter la responsabilité, le droit et le devoir qu'ont non seulement les parents mais aussi les membres de la famille élargie ou de la communauté, comme prévu par la coutume locale, les tuteurs ou autres personnes légalement responsables de l'enfant, de donner à celui-ci, d'une manière qui corresponde au développement de ses capacités, l'orientation et les conseils appropriés à l'exercice des droits que lui reconnaît la Convention.¹⁵

À ce propos, l'on peut également se référer au droit au respect de la vie privée et familiale. L'article 8 de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales (CEDH), signée à Rome le 4 novembre 1950, dispose que toute personne a droit au respect de sa vie privée et familiale. Il ne peut y avoir ingérence d'une autorité publique dans l'exercice de ce droit que pour autant que cette ingérence est prévue par la loi et qu'elle constitue une mesure qui, dans une société démocratique, est nécessaire à la sécurité nationale, à la sûreté publique, au bien-être économique

¹⁴ SCHAUBROECK K., *Bijna familie*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, 255 p.; WITTERHOLT Y., *Kinderen cadeau, een boekje voor eigentijdse stiefmoeders*. Utrecht, Spectrum, 2006, 175p.

DE SINGLY F. et MESURE S., *Le Lien Familial*. Paris, PUF, 2001, 339 p. (*Comprendre n° 2*); CADOLLE S., *Etre parent, être beau-parent: La recomposition de la famille*. Paris, Odille Jacob, 2000, 304 p.; CADOLLE S., *Deux maisons pour grandir: se séparer quand on a des enfants*. Paris, Marabout, 2004, 224 p.; CADOLLE S., *Familles recomposées. Un défi à gagner*. Paris, Marabout, 2006, 221 p.

¹⁵ M.B. 17 janvier 1992, 803.

Hoewel ze een twintigtal jaar geleden aldus nog uitzonderlijk waren, vormen de éénoudergezinnen én de nieuw samengestelde gezinnen vandaag de dag, naast klassieke gezinnen, een familievorm tussen de anderen¹⁴.

De wetgever dient hier dan ook terdege rekening mee te houden en het centraal uitgangspunt dient hierbij het kind en zijn rechten te zijn. In dit verband kan naast de reeds aangehaalde bepalingen van het IVRK (cf. *supra*) ook verwezen worden naar artikel 3 dat stelt dat bij alle maatregelen betreffende kinderen — ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen — de belangen van het kind de eerste overweging dienen te vormen. Het kind moet verzekerd zijn van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn of haar welzijn, rekening houdend met de rechten en plichten van zijn of haar ouders, wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk zijn voor het kind. Conform de bepalingen van artikel 3/1 verbinden de verdragsluitende lidstaten er zich toe om hieromtrent alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen te nemen. Hierbij dienen niet alleen de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van de ouders maar ook deze van de leden van de familie in ruimere zin of de gemeenschap, al naar gelang het plaatselijk gebruik, van de wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk zijn voor het kind te worden geëerbiedigd, meer specifiek wat betreft het voorzien in passende leiding en begeleiding bij de uitoefening door het kind van zijn erkende rechten en dit op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind¹⁵.

Hieromtrent dient tevens verwezen te worden naar het recht op eerbiediging van het privé-, het familie- en het gezinsleven. Artikel 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM), ondertekend te Rome op 4 november 1950, stipuleert dat éniëder recht heeft op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven. Geen inmenging van enig openbaar gezag is hierbij toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veilig-

¹⁴ SCHAUBROECK K., *Bijna familie*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, 255 p.; WITTERHOLT Y., *Kinderen cadeau, een boekje voor eigentijdse stiefmoeders*. Utrecht, Spectrum, 2006, 175p.

DE SINGLY F. en MESURE S. *Le Lien Familial*. Parijs, PUF, 2001, 339 p. (*Comprendre n° 2*); CADOLLE S. *Etre parent, être beau-parent: La recomposition de la famille*. Parijs, Odille Jacob, 2000, 304 p.; CADOLLE S. *Deux maisons pour grandir: se séparer quand on a des enfants*. Parijs, Marabout, 2004, 224 p.; CADOLLE S. *Familles recomposées. Un défi à gagner*. Parijs, Marabout, 2006, 221 p.

¹⁵ B.S. 17 januari 1992, 803.

du pays, à la défense de l'ordre et à la prévention des infractions pénales, à la protection de la santé ou de la morale, ou à la protection des droits et libertés d'autrui¹⁶. Ce principe du droit au respect de la vie familiale est également inscrit à l'article 22 de la Constitution.

Le phénomène social des modèles familiaux alternatifs a beau être une réalité, il génère aussi certains problèmes. Dans le cas notamment des familles recomposées, il ouvre de nouvelles perspectives et pose de nouveaux défis, mais il engendre également toute une série de difficultés. En effet, une famille recomposée est un ménage qui comprend au moins un enfant issu d'une autre relation, généralement antérieure, de l'un des membres du couple. Cet enfant vit donc avec un parent et un beau-parent. La situation se corse lorsque la famille s'agrandit et qu'elle abrite sous un même toit des enfants du couple et des enfants issus d'unions antérieures.

Plus spécifiquement, on est tout d'abord confronté à un problème de terminologie, surtout en ce qui concerne la définition du contenu et de la portée du terme "beaux-parents". En français, le Petit Robert définit le mot "beau-parent" comme étant "celui ou celle qui vit avec leur mère ou leur père, pour les enfants d'une première union"¹⁷. Mais jusqu'ici, dans le langage populaire, ce deuxième père ou cette deuxième mère sont encore trop souvent assimilés au nouveau partenaire dans le contexte d'un remariage. Cet amalgame tient certainement au caractère relativement récent du phénomène des modèles familiaux alternatifs, mais il n'est plus admissible, compte tenu de ce qui précède.

D'autre part, face à l'apparition de ces familles d'un type nouveau, il a fallu inventer des néologismes pour couvrir certains cas spécifiques, comme le partenaire de même sexe du parent qui a souhaité avec lui la conception de l'enfant né au sein de la relation. Dans ce cas, l'on parle du "co-père" ou de la "co-mère"¹⁸.

Eu égard à l'avis du Conseil d'État du 7 octobre 2005 dans lequel la Haute Juridiction préconise d'utiliser la notion de "beau-parent" ou de "beau-parenté" pour faire état des situations dans lesquelles une relation particulière se noue ou tend à se nouer en fait ou en droit entre un enfant et la personne qui est soit mariée,

heid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen¹⁶. Dit principe van het recht op eerbieding van het gezinsleven zit ook vervat in artikel 22 van de Grondwet.

Het maatschappelijk verschijnsel van de alternatieve gezinsvormen mag dan wel een feitelijkheid zijn, het zorgt tevens voor een aantal problemen. Ook in het geval van onder meer de nieuw samengestelde gezinnen scheidt dit niet enkel nieuwe kansen en uitdagingen maar zorgt het tevens voor een aantal problemen. Immers, een nieuw samengesteld gezin is een huisgezin met tenminste één kind uit een andere, veelal eerdere, relatie van één van de leden van het koppel. Dat kind woont dus bij een ouder en een stiefouder. De situatie kan nog complexer worden als de familie talrijker wordt door eigen kinderen of door broers en zussen uit nog eerdere relaties te mengen.

Meer specifiek stelt zich vooreerst een probleem inzake de gehanteerde terminologie, zo niet in het minst voor wat betreft de inhoud alsmede de draagwijdte van het gebruik van de term "stiefouders". Afgaand op de in Van Dale's Groot woordenboek der Nederlandse taal aangeleverde omschrijving van dit begrip gaat het om "de tweede moeder of vader m.b.t. een kind uit een vorig huwelijk van de respectievelijke vader of moeder"¹⁷. Tot op heden worden deze tweede vader of moeder in de volksmond echter nog al te vaak gezien als de nieuwe partner in de context van een nieuw huwelijk. Dit valt ongetwijfeld te verklaren door het relatief recente karakter van het fenomeen van de alternatieve gezinsvormen maar dit is niettemin, gelet op het voorgaande, niet langer houdbaar.

Anderzijds zijn er in het licht van deze nieuwe gezinnen voor specifieke gevallen evenwel nieuwe termen ontstaan, zoals in het geval van de gelijkslachtige partner van de ouder die de verwekking van het binnen de relatie geboren kind mee heeft gewenst. Hierbij wordt dan gesproken van de meemoeder of meevader¹⁸.

Gelet op het advies van de Raad van State van 7 oktober 2005, waarin gesteld wordt dat "situaties waarin een bijzondere band ontstaat of in feite of in rechte neigt te ontstaan tussen een kind en een persoon die ofwel gehuwd is ofwel wettelijk of feitelijk samenwoont met één van zijn ouders, of ook nog zich samen met één

¹⁶ M.B., 2 octobre 1961, p. 7462.

¹⁷ Le nouveau Petit Robert de la langue française 2007, version électronique.

¹⁸ GULDIX E., *De impact van de medische wetenschap en techniek op het personen- en gezinsrecht*, RW 1993-94, 1121, n° 75.

¹⁶ B.S. 2 oktober 1961, 7462.

¹⁷ Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal, dertiende herziene uitgave, 3248.

¹⁸ GULDIX E., *De impact van de medische wetenschap en techniek op het personen- en gezinsrecht*, RW 1993-94, 1121, nr. 75.

soit cohabitant légal, soit cohabitant de fait avec un de ses parents, soit encore qui s'est effectivement occupée d'un enfant avec l'un de ses parents, il est néanmoins recommandé d'utiliser le terme "beau-parent" dans ce contexte en tant que collectif global pour désigner le partenaire, de même sexe ou non, du parent juridique de l'enfant¹⁹.

Le second problème qui se pose, et c'est là l'objet de la présente proposition, est le suivant: lorsque le ou les parents juridiques sont en vie, qu'ils sont donc connus en tant que tels et qu'ils possèdent à ce titre des droits en matière d'autorité parentale, il est actuellement impossible, en droit belge, pour une personne qui n'a aucun lien de filiation avec l'enfant mineur — dans le cas d'espèce, le partenaire marié ou cohabitant du parent juridique de l'enfant issu d'une autre union — d'acquérir des droits en matière d'autorité parentale. Malgré l'existence d'un réel rapport d'autorité, il leur est donc impossible de prendre vis-à-vis de l'enfant la moindre décision juridiquement contraignante²⁰.

Comme nous l'avons déjà indiqué ci-dessus, les détenteurs de l'autorité parentale exercent en principe cette autorité conjointement, même lorsqu'ils ne vivent pas ou plus ensemble (article 373, alinéa 1er, et article 374, § 1er, alinéa 1er, du Code civil). Si les parents ne vivent plus ensemble, ils doivent aussi élaborer un accord relatif à l'hébergement de l'enfant, cet hébergement devant de préférence être fixé de manière égalitaire entre les parents (article 374, § 2, du Code civil)²¹.

Lorsque les parents ne vivent plus ensemble, un juge compétent peut confier l'exercice exclusif de l'autorité parentale à l'un des père et mère à défaut d'accord sur l'organisation de l'hébergement de l'enfant, sur les décisions importantes concernant sa santé, son éducation, sa formation, ses loisirs et sur l'orientation religieuse ou philosophique ou si cet accord lui paraît contraire à l'intérêt de l'enfant (article 374, § 1er, alinéa 2, du Code civil). Même s'il s'agit, en l'espèce, d'un exercice exclusif de l'autorité parentale, le juge peut y déroger en fixant les décisions d'éducation qui ne pourront être prises que moyennant le consentement des père et mère (article 374, § 1er, alinéa 3, du Code civil). Le juge compétent fixe les modalités selon lesquelles celui qui n'exerce pas l'autorité parentale maintient des relations personnelles avec l'enfant. Ces relations ne peuvent être refusées que pour des motifs très graves. Le parent qui n'exerce pas l'autorité parentale conserve toutefois le droit de

van de ouders werkelijk om een kind heeft bekommerd, dienen te worden aangemerkt als stiefouderschap en de persoon in kwestie met de term stiefouder", verdient het evenwel enige aanbeveling om de term "stiefouder" in deze context te hanteren als de globale verzamelnaam voor de al dan niet gelijkslachtige partner van de juridische ouder van het kind¹⁹.

In tweede orde stelt er zich er een probleem, en dit maakt het voorwerp uit van dit voorstel, dat indien de juridische ouder(s) in leven en aldus gekend is/zijn en in die hoedanigheid over zijn/haar/hun rechten beschik(t) (ken) inzake ouderlijk gezag, het voor een persoon die geen afstammingsband heeft met het minderjarige kind — in dit geval de gehuwde of samenwonende partner van de juridische ouder van het kind uit een andere relatie — het vooralsnog onmogelijk is, naar Belgisch recht, om gezagrechten te verwerven. Onverminderd het bestaan van een feitelijke gezagsrelatie is het voor hen derhalve onmogelijk om enige juridisch bindende beslissing te nemen ten aanzien van het kind²⁰.

Zoals hierboven reeds aangegeven, oefenen de dragers van het ouderlijk gezag dit gezag in principe ook gezamenlijk uit, zelfs wanneer ze niet (meer) samenleven (artikel 373, eerste lid, en artikel 374, § 1, eerste lid, B.W.). Indien de ouders niet meer samenleven, dient er tevens een regeling te worden uitgewerkt met betrekking tot de huisvesting van het kind die bij voorkeur gelijkmatig verdeeld is tussen de ouders (artikel 374, § 2, B.W.)²¹.

In het geval de ouders niet meer samenleven, kan een bevoegde rechter de uitoefening van het ouderlijk gezag toch uitsluitend opdragen aan één van beide ouders, bij een gebrek aan overeenstemming over de organisatie van de huisvesting van het kind, over de belangrijke beslissingen betreffende zijn gezondheid, zijn opvoeding, zijn opleiding en zijn ontspanning en over de godsdienstige of levensbeschouwelijke keuzes of wanneer deze overeenstemming strijdig lijkt met het belang van het kind (artikel 374, § 1, tweede lid, B.W.). In dit geval is er sprake van een exclusieve gezagsuitoefening maar niettemin kan hij in afwijking hiervan, toch bepalen welke beslissingen met betrekking tot de opvoeding alleen met instemming van beide ouders kunnen worden genomen (artikel 374, § 1, derde lid, B.W.). De bevoegde rechter bepaalt de wijze waarop de ouder die niet het ouderlijk gezag uitoefent, persoonlijk contact met het kind onderhoudt. Dat persoonlijk contact kan enkel om

¹⁹ Avis de la section de législation du Conseil d'État, 4, n° 1.

²⁰ HUYGENS A., o.c, 569, n° 1.

²¹ Loi du 18 juillet 2006 tendant à privilégier l'hébergement égalitaire de l'enfant dont les parents sont séparés et réglementant l'exécution forcée en matière d'hébergement d'enfant. *Moniteur belge* du 4 septembre 2006.

¹⁹ Advies van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State, 4, nr. 1.

²⁰ HUYGENS A. o.c, 569, nr. 1.

²¹ Wet van 18 juli 2006 tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging in zake de huisvesting van het kind. *B.S.* 4 september 2006.

surveiller l'éducation de l'enfant. Il pourra obtenir, de l'autre parent ou de tiers, toutes informations utiles à cet égard et s'adresser au tribunal de la jeunesse dans l'intérêt de l'enfant (article 374, § 1er, alinéa 4, du Code civil). Dans tous les cas, le juge détermine les modalités d'hébergement de l'enfant et le lieu où il est inscrit à titre principal dans les registres de la population (article 374, § 1er, alinéa 5, du Code civil).

Si la filiation n'est pas établie à l'égard de l'un des père et mère ou si l'un d'eux est décédé, présumé absent ou dans l'impossibilité de manifester sa volonté et, partant, d'exercer l'autorité parentale, l'autre parent exerce seul cette autorité (article 375, alinéa 1er, du Code civil). Si les père et mère sont légalement inconnus, décédés ou dans l'impossibilité durable d'exercer l'autorité parentale, celle-ci est exercée par le tuteur (articles 389 et suiv. du Code civil).

Cela étant, il arrive souvent, dans la pratique, que le conjoint ou le cohabitant, qui n'est pas personnellement le parent juridique de l'enfant, s'occupe quand même de l'éducation, de l'entretien, de la protection, de l'hébergement et du soutien (financier) de l'enfant issu d'une autre relation de son partenaire. Ainsi, il n'est pas rare que, dans le cadre d'une relation durable avec le partenaire — en l'espèce, le parent juridique — un lien affectif mais aussi un lien d'autorité réel s'établissent entre l'enfant issu d'une autre relation, le plus souvent antérieure, du parent juridique, et le conjoint ou cohabitant en tant que "tiers intime".

Toutefois, dans notre pays, les droits en matière d'autorité, d'entretien et de protection appartiennent, en règle générale, à la personne ou aux personnes avec qui il existe un lien de filiation, conformément à une conception d'inspiration moniste qui considère que autorité et filiation sont indissolublement liées²². On ne saurait cependant ignorer le fait que la filiation n'est pas nécessairement une condition indispensable à une socialisation réussie des enfants²³.

Toutefois, en matière de jurisprudence, on constate indéniablement une certaine évolution et adaptation. Cela se marque par la reconnaissance non seulement des nouveaux modèles familiaux mais aussi du rôle du conjoint ou du cohabitant qui prend part à l'éducation de l'enfant issu d'une autre relation du parent juridique.

²² DELEU Y.H., o.c., 594, n° 753.

²³ HUYGENS A., o.c., 570, n° 7.

bijzonder ernstige redenen worden geweigerd. De ouder die niet het ouderlijk gezag uitoefent, behoudt evenwel het recht om toezicht te houden op de opvoeding van het kind. Hij kan bij de andere ouder of bij derden alle nuttige informatie hieromtrent inwinnen en zich in het belang van het kind tot de jeugdrechtbank wenden (artikel 374, § 1, vierde lid, B.W.). In elk geval bepaalt de rechter de wijze waarop het kind wordt gehuisvest en de plaats waar het in het bevolkingsregister wordt ingeschreven als hebbende aldaar zijn hoofdverblijf (artikel 374, § 1, vijfde lid, B.W.).

Staat de afstamming slechts vast ten aanzien van één persoon of is een van beide ouders overleden, vermoedelijk afwezig dan wel in de onmogelijkheid om zijn wil te kennen te geven en aldus in de onmogelijkheid om het ouderlijk gezag uit te oefenen dan voert de andere ouder het ouderlijk gezag éénhoofdig uit (artikel 375, eerste lid, B.W.). Als beide ouders wettelijk onbekend, overleden of in de voortdurende onmogelijkheid verkeren om het ouderlijk gezag uit te oefenen, wordt het ouderlijk gezag uitgeoefend door de voogd (artikelen 389 e.v. B.W.).

Het voorgaande neemt evenwel niet weg dat de gehuwde of samenwonende partner, die zelf niet de juridische ouder van het kind is, in de praktijk vaak toch mee instaat voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en de (financiële) ondersteuning van het kind uit een andere relatie van zijn/haar partner. Niet zelden ontstaat hierbij in het kader van de duurzame relatie met de partner — *in casu* de juridische ouder — niet enkel een affectieve band maar ook een feitelijke gezagsrelatie tussen dit kind uit de andere, veelal voorgaande, relatie van de juridische ouder en de gehuwde of samenwonende partner als "intieme buitenstaander".

Thans echter gelden in ons land de rechten in verband met gezag, zorg en bescherming in de regel in hoofde van deze persoon of personen met wie er een afstammingsband bestaat, hetgeen uitgaat van een monistisch systeem waarbij gezag en afstamming onlosmakelijk met mekaar verbonden zijn²². Nochtans kan men bezwaarlijk om de feitelijke vaststelling heen dat afstamming geen noodzakelijke voorwaarde hoeft te zijn voor een geslaagde socialisering van kinderen²³.

Desalniettemin is er met name op het vlak van de rechtspraak ontegensprekelijk sprake van een zekere evolutie en bijsturing. In de eerste plaats voor wat de erkenning van de nieuwsoortige gezinsvormen betreft en anderzijds met betrekking tot de rol van de gehuwde of samenwonende partner die mee instaat voor de opvoeding van het kind uit een andere relatie van de juridische ouder.

²² DELEU Y.H., o.c., 594, nr. 753.

²³ HUYGENS A., o.c., 570, nr. 7.

À cet égard, il convient assurément de faire référence à l'arrêt Marx du 13 juin 1979 de la Cour européenne des droits de l'homme, dans lequel celle-ci a estimé qu'il n'y a pas lieu de faire de distinction entre une "famille légitime" et une "famille naturelle"²⁴. Dans l'arrêt X, Y, Z, du 22 avril 1997, la même Cour précise que le concept de "vie familiale" visé par l'article 8 de la Convention européenne des droits de l'homme ne se borne pas aux seules familles fondées sur le mariage mais peut englober d'autres relations *de facto*. En revanche, la Cour énonce que "pour déterminer si une relation s'analyse en une "vie familiale", il peut se révéler utile de tenir compte d'un certain nombre d'éléments, comme le fait de savoir si les membres du couple vivent ensemble et depuis combien de temps, et s'ils ont eu des enfants ensemble, de manière naturelle ou autre, preuve de leur engagement l'un envers l'autre"²⁵.

L'arrêt de la Cour constitutionnelle (anciennement Cour d'arbitrage) n° 134/2003 du 8 octobre 2003 a également revêtu une importance capitale dans notre pays. Le Tribunal de la jeunesse d'Anvers a posé la question préjudicielle visant à savoir si les articles 371 et suivants du Code civil violent les articles 10 et 11 de la Constitution en tant que l'autorité parentale ne peut être accordée qu'aux personnes ayant un lien de filiation avec un enfant²⁶. La question n'étant pas claire à ce sujet, la Cour spécifie qu'"elle a trait à l'hypothèse où un enfant n'a qu'un seul parent à l'égard duquel la filiation est établie mais a vécu de manière durable au sein du ménage formé par ce parent et par un tiers qui assument tous deux la charge de l'entretien de l'enfant"²⁷ et estime, en la matière, que l'autorité parentale est un instrument de protection et de socialisation de l'enfant qui doit être confié à des personnes qui soient aptes à assumer cette responsabilité, qu'il existe ou non un lien de filiation juridique²⁸.

Dans son arrêt, la Cour conclut que les articles 371 et suivants du Code civil ne permettent pas de consacrer juridiquement le droit à la protection et au bien-être d'un enfant qui est co-éduqué par un tiers. En cas de séparation du couple ou de décès du parent juridique, l'enfant pourrait ainsi perdre le droit à la protection, aux soins et

Hierbij dient zeker verwezen te worden naar het Marx-arrest van 13 juni 1979 waar het EHRM oordeelde dat er geen onderscheid dient gemaakt te worden tussen een wettig- en een natuurlijk gezin²⁴. In het arrest X, Y, Z van 22 april 1997 oordeelt het EHRM dat het recht op de eerbiediging van het gezinsleven, zoals bepaald in artikel 8 EVRM, zich niet beperkt tot die gezinnen die voortkomen uit een huwelijk maar evenzeer betrekking hebben op deze ten gevolge van feitelijke relaties. Het Hof geeft daarentegen aan welke factoren wel een een rol zouden moeten spelen bij de beoordeling of er al dan niet sprake is van een familie- of een gezinsleven: "*When deciding whether a relationship can be said to amount to family life, a number of factors can be relevant, including whether the couple lives together, the length their relationship and whether they have demonstrated their commitment to each other by having children together or by any other means.*"²⁵.

Het arrest van het Grondwettelijk Hof (voorheen Arbitragehof) nr. 134/2003 van 8 oktober 2003 was in ons land eveneens van cruciaal belang. De Jeugdrechtbank van Antwerpen stelde de prejudiciële vraag of de artikelen 371 en volgende van het Burgerlijk Wetboek de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schenden in zover het ouderlijk gezag enkel kan worden toegekend aan personen die met een kind een afstammingsband hebben.²⁶ Bij gebrek aan duidelijkheid hieromtrent in de vraag specificeert het Hof dat het hier gaat "om die gevallen waar het kind slechts één enkele ouder heeft ten aanzien van wie de afstamming vaststaat, maar op duurzame wijze heeft geleefd binnen een gezin dat uit die ouder en een derde wordt gevormd, die beiden instaan voor het onderhoud ervan"²⁷ en oordeelt het dienaangaande dat "het ouderlijk gezag een instrument ter bescherming en socialisatie van het kind is dat moet worden toevertrouwd aan zij die bekwaam zijn deze verantwoordelijkheid op te nemen, los van het al dan niet voorhanden zijn van een juridische afstammingsband."²⁸.

In zijn arrest concludeert het Hof alzo dat artikel 371 en volgende van het Burgerlijk Wetboek geen juridische grond biedt ten overstaan van het recht op bescherming en welzijn van een kind dat mee wordt opgevoed door een derde. Bij scheiding van het koppel of bij het overlijden van de juridische ouder zou het kind

²⁴ HEYVAERT, A., WILLEKENS, H., *Beginselen van het gezins- en familierecht na het Marx-arrest, de theorie van het Marx-arrest en haar weerslag op het geldend recht*. Anvers, Kluwer, 1981, 142 p.

²⁵ Cour européenne des droits de l'homme, arrêt X,Y,Z/Royaume-Uni du 22 avril 1997, § 36.

²⁶ Tribunal de la jeunesse d'Anvers, 3 octobre 2002; R.W. 2002-03, 1188, note ROBERT T.

²⁷ Cour d'arbitrage n° 134/2003, 8 octobre 2003, B.1.

²⁸ Cour d'arbitrage n° 134/2003, 8 octobre 2003, B.2 et B.3.2.

²⁴ HEYVAERT, A., WILLEKENS, H., *Beginselen van het gezins- en familierecht na het Marx-arrest, de theorie van het Marx-arrest en haar weerslag op het geldend recht*. Antwerpen, Kluwer, 1981, 142 p.

²⁵ EHRM, arrest X,Y,Z/Verenigd Koninkrijk van 22 april 1997, § 36.

²⁶ Jeugdrechtbank van Antwerpen 3 oktober 2002; R.W. 2002-03, 1188, noot ROBERT T.

²⁷ Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003, B.1.

²⁸ Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003, B.2 en B.3.2.

à l'entretien de ce tiers²⁹. La Cour estime que l'absence de droits d'autorité dans le chef d'un tiers qui assume l'éducation d'un enfant avec le parent unique, implique cependant une inégalité de traitement inadmissible des enfants: "[...] cette catégorie d'enfants fait l'objet d'un traitement différent sans justification admissible."³⁰. Néanmoins, la Cour reste prudente et ne va pas jusqu'à parler de discrimination car elle met la balle dans le camp du législateur: "[...] c'est au législateur qu'il appartient de préciser sous quelle forme, à quelles conditions et selon quelle procédure l'autorité parentale pourrait, dans l'intérêt de l'enfant, être étendue à d'autres personnes qui n'ont pas un lien de filiation avec lui"³¹. Par après, la Section de Législation du Conseil d'État y a toujours conféré une large portée³².

En l'absence de réglementation légale en la matière, il arrive donc que la jurisprudence emploie des constructions semi-légales en vue de protéger la relation éducative effective. Il est question ici de ce que l'on appelle le transfert de la garde matérielle³³.

La réglementation relative aux relations personnelles, visée à l'article 375*bis* du Code civil et instaurée par l'article 10 de la loi du 13 avril 1995 relative à l'exercice conjoint de l'autorité parentale, s'applique non seulement aux grands-parents mais aussi à tout un chacun pouvant prouver qu'il existe un lien d'affection particulier entre lui et l'enfant³⁴. En cas de décès du parent juridique ou si la relation prend fin, le droit belge actuel permet donc uniquement au partenaire cohabitant d'obtenir le droit aux relations personnelles, en sa qualité de tiers intime. Ce droit est virtuel, ce qui signifie que le partenaire (ex-) cohabitant doit démontrer qu'il entretient un lien d'affection mutuel particulier avec le mineur, après quoi le juge vérifiera également si le droit aux relations personnelles est aussi dans l'intérêt de l'enfant. Par ailleurs, le droit aux relations personnelles est un droit subsidiaire, ce qui signifie qu'il ne peut pas empiéter sur les droits du ou des parents juridiques. Aussi bien

derhalve het recht op bescherming, zorg en onderhoud van de derde kunnen verliezen²⁹. Het Hof oordeelt dat de afwezigheid van gezagsrechten in hoofde van een derde die samen met de enige ouder de opvoeding van een kind waarneemt, evenwel een ontoelaatbare ongelijke behandeling van kinderen inhoudt: "[...] deze categorie van kinderen wordt zonder toelaatbare verantwoording verschillend behandeld."³⁰. Niettemin blijft het Hof voorzichtig en gaat het niet zo ver te spreken over discriminatie omdat het de bal in het kamp van de wetgever legt: "[...] het komt aan de wetgever toe om te preciseren in welke vorm, onder welke voorwaarden en volgens welke procedure het ouderlijk gezag, in het belang van het kind, zou kunnen worden uitgebreid tot andere personen die geen afstammingsband hebben met het kind"³¹. Nadien is hieraan door de Afdeling Wetgeving van de Raad van State steeds een ruime draagwijdte toegekend³².

Bij het uitblijven van een dergelijke wettelijke regeling terzake worden door de rechtspraak soms ook ontwikkelde paralegale constructies aangewend om de feitelijke opvoedingsrelatie te beschermen. Het gaat hier om de zogenaamde overdracht van de materiële bewaring³³.

De regeling tot persoonlijk contact bedoeld in artikel 375*bis* van het Burgerlijk Wetboek en ingevoerd bij artikel 10 van de wet van 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, geldt niet enkel voor de grootouders maar ook voor éénieder, indien kan aangetoond worden dat hij/zij met het kind een bijzondere affectieve band heeft³⁴. In geval van overlijden van de juridische ouder of wanneer de relatie stukloopt, kan de samenwonende partner als intieme buitenstaander volgens het huidige Belgische recht derhalve enkel een recht op persoonlijk contact bekomen. Dit recht is virtueel, wat betekent dat de (ex)-samenwonende partner moet aantonen dat hij/zij een wederzijdse bijzondere affectieve band heeft met de minderjarige waarop de rechter dienaangaande ook zal nagaan of het recht op persoonlijk contact ook in het belang is van het kind. Daarnaast is het recht op persoonlijk contact ook subsidiair, in die zin dat het niet

²⁹ Cour d'arbitrage n° 134/2003, 8 octobre 2003, B.6.

³⁰ Cour d'arbitrage n° 134/2003, 8 octobre 2003, B.7.

³¹ Cour d'arbitrage n° 134/2003, 8 octobre 2003, B.7.

³² HUYGENS A., o.c., 571, n° 11.

³³ Cass. 19 décembre 1975 R.C.J.B., 1977, 193 note de RIGAUX F.; Trib. jeun. de Verviers, 10 décembre 1997, J.L.M.B 1998, 1124; Trib. jeun. de Bruxelles, 27 octobre 1998, non publ. Cité par SENAEVE P. *Compendium van het personen- en familierecht*, partie II, Louvain, Acco, 2006, 157, n° 1148; DE WOLF A. et APS F. *Rechtsbescherming bij materiële bewaring van een kind door een derde*, E.J., 2004, n° 4, 54-64.

³⁴ *Moniteur belge* du 24 mai 1995, 14484.

²⁹ Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003, B.6.

³⁰ Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003, B.7.

³¹ Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003, B.7.

³² HUYGENS A., o.c., 571, nr. 11.

³³ Cass. 19 december 1975. R.C.J.B., 1977, 193 noot RIGAUX F.; Jeugdrb. Verviers 10 december 1997, J.L.M.B 1998, 1124; Jeugdrb Brussel 27 oktober 1998, onuitg. Zoals aangehaald door SENAEVE P. *Compendium van het personen- en familierecht*, deel II, Leuven, Acco, 2006, 157, nr. 1148; DE WOLF A. en APS F. *Rechtsbescherming bij materiële bewaring van een kind door een derde*, E.J., 2004, afl. 4, 54-64.

³⁴ B.S. 24 mei 1995, 14484.

la jurisprudence³⁵ que la doctrine³⁶ ont déjà, à plusieurs reprises, jugé que ce droit aux relations personnelles était insuffisant pour sauvegarder la relation entre le beau-parent et le bel-enfant. Il s'agit certes d'une première évolution positive, mais elle demeure largement insuffisante.

Au contraire, le Conseil d'État estime que la future réglementation devra porter sur les cas où une relation durable s'est créée entre l'enfant et le partenaire du parent après la naissance de l'enfant. Selon l'interprétation que le Conseil d'État donne de l'arrêt précité de la Cour constitutionnelle, de telle manière qu'il lui semble que ladite Cour donne une grande importance à la circonstance que "la vie de l'enfant a eu lieu au sein d'un ménage de manière durable et pas nécessairement dès la naissance"³⁷. Pour le reste, le Conseil d'État juge que "le critère de la vocation de ce couple à la stabilité, qui peut se déduire de leur mariage, de leur cohabitation légale ou de leur cohabitation de fait depuis un temps suffisamment long, est essentiel dans l'appréciation de ce qu'une situation de type familial a été créée, ce qui impliquerait que ces situations entrent dans le champ d'application du droit à la vie familiale garanti par l'article 8 de la Convention européenne des droits de l'homme"³⁸.

Dans la jurisprudence, certains auteurs plaident en faveur d'une réglementation légale relative à une forme d'autorité sans filiation, en se référant à la disposition de l'arrêt en question de la Cour constitutionnelle, lequel précise que l'autorité parentale est un instrument qui vise à protéger et à socialiser l'enfant et qui doit être confié à des personnes aptes à assumer cette responsabilité, indépendamment de l'existence d'un lien de filiation juridique (voir ci-dessus).³⁹ En ce qui concerne la manière d'instaurer pareille réglementation, les avis divergent. La doctrine et plusieurs propositions de loi déposées sur le sujet définissent une notion de parenté sociale qui, dans certains cas, va très loin en termes de portée et de groupe-cible.

Il faut absolument plaider pour l'octroi d'un plus grand nombre de droits légaux au partenaire cohabitant

³⁵ Trib. jeun. de Malines, 28 avril 2004, R.W. 2004-05, 30 réformé en appel par Anvers, 21 avril 2005, R.W. 2005-06, 745, note de SWENNEN F.; Trib. jeun. Louvain, 29 novembre 2005, R.W. 2005-06, 483, note de HUYGENS A.

³⁶ BORGHS P. *Meemoeder zo goed als rechtenloos*. *Juristenkrant*, 2003, 13.

³⁷ Avis du Conseil d'État, Section de législation, 45, nos 32, 61 et 72.

³⁸ Avis du Conseil d'État, Section de législation, 72, n° 61.

³⁹ ROBERT T. *Naar een afstammingsloos gezag?* Note sur l'arrêt de la Cour d'arbitrage n° 134/2003, 8 octobre 2003, T.J.K. 2004, 39; VERSCHELDEN G. "Arbitragehof zet deur op voor zorgouderschap", *Juristenkrant* 2003, 13.

mag ingrijpen op de rechten van de juridische ouder(s). Zowel in de rechtspraak³⁵ als de rechtsleer³⁶ is dit recht op persoonlijk contact bijgevolg reeds meermaals aangemerkt als onvoldoende om de relatie tussen stiefouder en stiefkind te ondersteunen. In elk geval is het een goede eerste stap maar ronduit onvoldoende.

Een toekomstige regeling daarentegen moet volgens de Raad van State betrekking hebben op die gevallen waarbij tussen het kind en de partner van de ouder na de geboorte een duurzame relatie ontstaat. De Raad interpreteert het hierboven voornoemde arrest van het Grondwettelijk Hof als dusdanig dat het Hof hierbij veel waarde hecht aan de omstandigheid waarbij het kind "op duurzame wijze en niet noodzakelijk vanaf de geboorte binnen een gezin heeft geleefd."³⁷ Voor het overige oordeelt de Raad van State dat "het criterium dat een paar tot stabiliteit is geroepen, hetgeen kan worden afgeleid uit het huwelijk, de wettelijke samenwoning of het feitelijk samenwonen gedurende een tijdvak dat lang genoeg is, essentieel is bij het beantwoorden van de vraag of een situatie als van een gezin is ontstaan, wat zou impliceren dat die situaties vallen binnen de werkingssfeer van het recht op een gezinsleven, gewaarborgd door artikel 8 EVRM."³⁸

De bepaling uit het kwestieuze arrest van het Grondwettelijk Hof dat stelt dat "het ouderlijk gezag een instrument ter bescherming en socialisatie van het kind is dat moet worden toevertrouwd aan zij die bekwaam zijn deze verantwoordelijkheid op te nemen, los van het al dan niet voorhanden zijn van een juridische afstammingsband" (*cf. supra*) zet in de rechtspraak bepaalde auteurs ertoe aan om te pleiten voor een wettelijke regeling omtrent afstammingsloos gezag³⁹. Over de manier waarop, lopen de meningen uiteen. In de rechtsleer en verscheidene terzake reeds ingediende wetsvoorstellen wordt een concept van zorgouderschap uitgewerkt, waarvan sommige zowel qua draagwijdte als qua doelgroep zeer ver gaan.

Zeker dient gepleit te worden voor meer wettelijke rechten voor de samenwonende partner die mee instaat

³⁵ Jeugdrecht Mechelen, 28 april 2004, R.W. 2004-05, 30 hervormd in hoger beroep door Antwerpen 21 april 2005, R.W. 2005-06, 745, noot SWENNEN F.; Jeugdrecht Leuven 29 november 2005, R.W. 2005-06, 483, noot HUYGENS A.

³⁶ BORGHS P. *Meemoeder zo goed als rechtenloos*. *Juristenkrant*, 2003, 13.

³⁷ Advies van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State, 45, nrs. 32, 61 en 72.

³⁸ Advies van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State, 72, nr. 61.

³⁹ ROBERT T. *Naar een afstammingsloos gezag?* Noot onder Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003. T.J.K. 2004, 39. VERSCHELDEN G. "Arbitragehof zet deur op voor zorgouderschap", *Juristenkrant* 2003, 13.

qui participe à l'éducation de l'enfant issu d'une autre relation du parent juridique. À cet égard, il convient de rechercher un équilibre entre deux intérêts qui méritent d'être protégés, à savoir, d'une part, l'intérêt de la vie de famille du parent juridique détenteur de l'autorité, de son nouveau partenaire et de l'enfant et, d'autre part, l'intérêt de la vie de famille de l'autre parent et de l'enfant (ainsi que de son éventuel nouveau partenaire).

Comme Mme A. Huygens l'indique dans son article "*Persoonlijk gezag over minderjarige kinderen: quo vadis?*" (Autorité personnelle sur les enfants mineurs: quo vadis?) dans la Revue générale de droit civil belge, le but n'est pas que le législateur définit un nouveau régime d'autorité, tel que la beau-parenté ou la parenté sociale, dont le contenu correspondrait à ce que le droit belge appelle une "adoption simple". Selon Mme A. Huygens, il est cependant possible de s'inspirer du droit allemand pour définir ce nouveau régime.⁴⁰

Au lieu d'agir au niveau des critères qui sous-tendent l'autorité parentale — en intervenant sur le plan de la filiation —, il serait donc préférable de rattacher les effets juridiques de la filiation à d'autres critères, en agissant sur les droits d'autorité proprement dits. Le meilleur moyen de protéger la relation éducative effective est de se concentrer sur la question de savoir de quelle manière organiser l'autorité parentale dans des familles où seul un des éducateurs est le parent juridique de l'enfant.

On prévoit donc un régime conférant un ancrage légal — par l'établissement de droits spécifiques — d'une part, au lien affectif durable réel entre le partenaire marié ou cohabitant et l'enfant d'une autre relation issu du parent juridique (dans la pratique, il s'agit généralement d'une relation antérieure dans l'hypothèse d'une succession de relations monogames) et, d'autre part, au fait que ledit partenaire marié ou cohabitant participe donc dans la pratique à l'éducation, aux soins, à l'hébergement, à la protection et au soutien de l'enfant. Ce régime s'inspire du "*kleines Sorgerecht*"⁴¹ prévu par le droit allemand au § 1687b du *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)*⁴² et au § 9 de la *Lebenspartnerschaftsgesetz (LPartG)*⁴³, sans toutefois reprendre le modèle allemand à l'identique.

Concrètement, cela signifie que l'on prévoit d'octroyer au beau-parent un droit de codécision pour les matières qui concernent l'éducation, les soins, la protection et

voor de opvoeding van het kind uit een andere relatie van de juridische ouder, waarbij een evenwicht dient gezocht te worden naar twee beschermingswaardige belangen namelijk deze met betrekking tot het gezins- en familielevens van de gezagdragende, juridische ouder, zijn nieuwe partner en het kind en anderzijds het gezins- en familielevens van de andere ouder en het kind (evenals zijn/haar eventuele nieuwe partner).

Het kan hierbij, zoals mevrouw A. Huygens in haar artikel "*Persoonlijk gezag over minderjarige kinderen: quo vadis?*" in het Tijdschrift voor Belgisch Burgerlijk Recht stelt, niet de bedoeling zijn dat "de wetgever een nieuwsoortige gezagsregeling zoals het stief- of zorgouderschap uitwerkt, waarbij het dit qua inhoud laat overeenstemmen met wat in het Belgisch recht "gewone adoptie" heet. Wel kan in dit verband inspiratie gezocht worden in het Duitse recht."⁴⁰

Veeleer dan zich te richten op een ingreep op de aanknopingspunten van het ouderlijk gezag, via een ingreep op de afstamming, focust men zich bijgevolg best op het aanhechten van de rechtsgevolgen van de afstamming op andere aanknopingspunten via een ingreep op de gezagsrechten zelf. De bescherming van de feitelijke opvoedingsrelatie kan het best gebeuren door het centraal plaatsen van de vraag wat met het ouderlijk gezag in gezinnen waar slechts één van de opvoeders de juridische ouder is van het kind.

Aldus wordt voorzien in een regeling waarbij de feitelijke duurzame affectieve band tussen de gehuwde of samenwonende partner en het kind van de juridische ouder uit een andere — vanuit de veronderstelling van seriële monogamie in de praktijk veelal vorige — relatie en het feit dat deze gehuwde of samenwonende partner aldus in de praktijk mee instaat voor de opvoeding, de zorg, de huisvesting, de bescherming en de ondersteuning van het kind, wettelijk wordt verankerd door er rechten aan te verbinden. Hierbij wordt inspiratie gezocht bij het in het Duitse recht voorziene "*kleines Sorgerecht*"⁴¹, zoals voorzien in § 1687b *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)*⁴² en § 9 van de *Lebenspartnerschaftsgesetz (LPartG)*⁴³, zonder dit evenwel zonder meer over te nemen.

Concreet betekent het dat voor de stiefouder wordt voorzien in een medebeslissingsrecht met betrekking tot die aangelegenheden die betrekking hebben op de

⁴⁰ HUYGENS A., o.c., 567.

⁴¹ KNITTEL B., *Das Kinderrechteverbesserungsgesetz. Fortentwicklung und Nachbesserung der Kindschaftsrechtsreform. Forum Familienrecht, 1/2003, 14-19.*

⁴² <http://dejure.org/gesetze/BGB/1687b.html>

⁴³ http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/_9.html

⁴⁰ A. HUYGENS. o.c., 567.

⁴¹ KNITTEL B., *Das Kinderrechteverbesserungsgesetz. Fortentwicklung und Nachbesserung der Kindschaftsrechtsreform. Forum Familienrecht, 1/2003, 14-19.*

⁴² <http://dejure.org/gesetze/BGB/1687b.html>

⁴³ http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/_9.html

la formation de l'enfant. Plus concrètement, il s'agit de l'organisation de l'hébergement de l'enfant, ainsi que des décisions importantes concernant sa santé, son éducation, sa formation, ses loisirs et de l'orientation religieuse ou philosophique.

Par "beau-parent", il convient d'entendre le partenaire, de même sexe ou non, marié ou cohabitant, du parent juridique de l'enfant et qui n'est pas le parent naturel ou juridique. Par cohabitant, on entend la personne qui a fait une déclaration de cohabitation légale avec le parent juridique de l'enfant ou qui cohabite avec ce dernier depuis au moins deux ans de manière permanente et affective.

C'est là une des conditions pour pouvoir prétendre au droit de codécision. À cet effet, il faut que la relation ait une base affective durable, laquelle peut se déduire d'un mariage, d'une cohabitation légale ou d'une cohabitation de fait de deux ans minimum. En outre, le partenaire marié ou cohabitant doit avoir un lien affectif durable avec l'enfant et doit durant une année au moins avoir participé à l'éducation, aux soins, à la protection, à l'hébergement et au soutien financier de l'enfant.

Il y a lieu d'opérer une distinction entre les cas où les deux parents juridiques exercent conjointement l'autorité parentale et ceux dans lesquels un des deux parents exerce seul l'autorité parentale, soit parce que la filiation n'est établie qu'à l'égard de l'un d'entre eux, soit parce que l'un des deux parents est déjà décédé, présumé absent ou dans l'impossibilité permanente d'exercer l'autorité parentale ou de manifester sa volonté.

Dans le premier cas, le droit de codécision peut être établi par une convention entre les parents juridiques et le beau-parent, qui est constaté par acte authentique dressé par le juge de paix de la résidence principale du mineur ou par un notaire.

En l'absence d'une telle convention entre les parties ou si un des parents exerce seul l'autorité parentale, ce qui est envisagé dans le deuxième cas, le tribunal de la jeunesse statue sur l'exercice du droit de codécision, dans l'intérêt de l'enfant, à la demande d'une des parties ou du procureur du Roi et après avoir entendu les parties concernées — y compris l'enfant mineur — selon la procédure élaborée ci-dessous.

opvoeding, de zorg, de bescherming en de opleiding van het kind. Het gaat hierbij meer concreet om de organisatie van de huisvesting van het kind, over de belangrijke beslissingen betreffende zijn gezondheid, zijn opvoeding, zijn opleiding en zijn ontspanning en over de godsdienstige of levensbeschouwelijke keuzes.

Onder "stiefouder" dient te worden verstaan de al dan niet gelijkslachtige gehuwde of samenwonende partner van de juridische ouder van het kind die zelf niet de natuurlijke of juridische ouder is. In geval van de samenwonende partner betreft het de persoon die samen met de juridische ouder van het kind een verklaring van wettelijke samenwoning heeft afgelegd of die samen met de juridische ouder op een permanente en affectieve wijze samenwoont sedert ten minste twee jaar.

Dit laatste heeft betrekking op één van de voorwaarden om voor dit medebeslissingsrecht in aanmerking te komen. Om hierop aanspraak te kunnen maken, dient de relatie een duurzaam affectief karakter te hebben, hetgeen kan worden afgeleid uit een huwelijk, een wettelijke samenwoning of een feitelijk samenleven gedurende ten minste twee jaar. Daarnaast dient er sprake te zijn van een duurzaam affectieve band met het kind en moet de gehuwde of samenwonende partner gedurende minstens een jaar mee instaan voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en de financiële ondersteuning van het kind.

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen die gevallen waarbij beide juridische ouders het recht op ouderlijk gezag gezamenlijk uitoefenen enerzijds en deze waar slechts één van beide ouders het ouderlijk gezag uitoefent omdat de afstamming slechts vaststaat ten aanzien van één persoon of omdat één van beide ouders reeds overleden is, vermoedelijk afwezig is dan wel in de voortdurende onmogelijkheid verkeert om het ouderlijk gezag uit te oefenen of in de onmogelijkheid verkeert om zijn wil te kennen te geven.

In het eerste geval kan het medebeslissingsrecht tot stand komen via een overeenkomst tussen de juridische ouders en de stiefouder die dan wordt vastgesteld bij authentieke akte door de vrederechter van de hoofdverblijfplaats van de minderjarige of door een notaris.

Bij het uitblijven van een dergelijke overeenkomst tussen de partijen of indien slechts één van de ouders het ouderlijk gezag uitoefent, waarvan sprake in het tweede geval, wordt over de uitoefening van dit medebeslissingsrecht, in het belang van het kind, op verzoek van één van de partijen of van de procureur des Konings en na de betrokken partijen hierover te hebben gehoord — zo ook het minderjarige kind — beslist door de jeugdrechtbank volgens de hierna uitgewerkte procedure.

Dans l'intérêt de l'enfant et par analogie avec le système allemand du *kleines Sorgerecht*⁴⁴, le tribunal compétent peut limiter le droit de codécision du beau-parent en ce qui concerne la portée et la durée ou y mettre fin.

L'obligation parentale d'hébergement, d'éducation, d'entretien et de formation adéquate, au sens de l'article 203, § 1er, du Code civil, se poursuit en principe jusqu'à l'âge de dix-huit ans. L'autorité parentale découle de cette obligation, et s'applique dès lors elle aussi, en principe, jusqu'à la majorité de l'enfant. Toutefois, cette obligation parentale se poursuit dans la pratique jusqu'à ce que la formation de l'enfant soit achevée (article 203, § 1er, alinéa 2 du Code civil). Partant, il est proposé que, par analogie, le droit de codécision se poursuive, lui aussi, dans ces cas et pour les mêmes raisons.

Par dérogation à ce qui est le cas pour l'autorité parentale que les parents exercent en principe conjointement, même lorsqu'ils ne vivent plus ensemble (article 373, alinéa 1er, et article 374, § 1er, alinéa 1er, du Code civil), le droit de codécision ne s'applique plus, à l'instar du modèle allemand⁴⁵, lorsque le partenaire marié ou cohabitant concerné et le parent juridique concerné de l'enfant ne vivent plus ensemble, et ce contrairement au système anglais de la *parental responsibility* dans lequel un beau-parent qui acquiert l'autorité parentale par le biais d'un *parental responsibility agreement* ou d'une ordonnance la conserve également après le divorce, sauf décision contraire d'un juge compétent⁴⁶.

En cas de décès du parent juridique concerné, il est peu probable que le beau-parent concerné continue encore à participer à l'éducation, aux soins, à la protection, à l'hébergement et au soutien financier de l'enfant dans la pratique, en particulier lorsque l'autre parent juridique exerce ses droits en matière d'autorité parentale. Le droit de codécision prend dès lors fin.

Si, en l'espèce, la filiation n'est établie qu'à l'égard de cette personne ou si l'un des deux parents est décédé, présumé absent, dans l'impossibilité de manifester sa volonté ou dans l'impossibilité permanente d'exercer l'autorité parentale, en d'autres termes si l'autre parent juridique n'exerce pas ladite autorité, les dispositions de droit commun relatives à l'adoption ou à la tutelle s'appliquent.

⁴⁴ § 1687b(3) Code civil et § 9(3) LpartG.

⁴⁵ § 1687b(4) Code civil et § 9(4) LpartG.

⁴⁶ A. HUYGENS. o.c. 580, n°s 33-35.

In het belang van het kind en naar analogie van het Duitse systeem van *kleines Sorgerecht*⁴⁴ kan de bevoegde rechtbank het medebeslissingsrecht van de stiefouder inperken of uitsluiten en dit zowel qua draagwijdte als tijd.

De ouderlijke verplichting tot huisvesting, opvoeding, onderhoud en het verschaffen van een passende opleiding, zoals bepaald in artikel 203, § 1, van het Burgerlijk Wetboek, loopt in beginsel door tot aan de leeftijd van achttien jaar. Hieraan wordt het ouderlijk gezag ontleend, dat derhalve in principe ook geldt tot het moment van de meerderjarigheid van het kind. Echter, deze ouderlijke verplichting kan in de praktijk ook worden verlengd tot de opleiding van het kind is voltooid (artikel 203, § 1, tweede lid, B.W.), op basis waarvan wordt voorgesteld dat naar analogie hiervan ook het medebeslissingsrecht in deze gevallen eveneens en om dezelfde redenen kan worden verlengd.

In afwijking van het ouderlijk gezag waarbij de ouders in principe dit gezag ook gezamenlijk uitoefenen, zelfs wanneer ze niet meer samenleven (artikel 373, eerste lid, en artikel 374, § 1, eerste lid, B.W.) is het medebeslissingsrecht, evenals in het Duitse model⁴⁵, niet meer van toepassing wanneer de desbetreffende gehuwde of samenwonende partner en de desbetreffende juridische ouder van het kind niet meer samenwonen. Dit in tegenstelling tot het Engelse systeem van de *parental responsibility* waar een stiefouder, die door middel van een *parental responsibility agreement* of order het ouderlijk gezag verwerft, en dat gezag in beginsel ook blijft behouden na de echtscheiding, tenzij een andersluidende beslissing van een bevoegde rechter⁴⁶.

Bij overlijden van de desbetreffende juridische ouder is het in de praktijk, zeker wanneer de andere juridische ouder zijn rechten inzake ouderlijk gezag uitoefent, weinig waarschijnlijk dat de desbetreffende stiefouder nog langer mee zal instaan voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en de financiële ondersteuning van het kind. In deze gevallen komt er dan ook een einde aan dit medebeslissingsrecht.

Staat in dit geval de afstamming slechts vast ten aanzien van deze ene persoon of is één van beide ouders reeds overleden, is deze laatste vermoedelijk afwezig of in de onmogelijkheid om zijn wil te kennen te geven dan wel in de voortdurende onmogelijkheid om het ouderlijk gezag uit te oefenen, m.a.w. indien de andere juridische ouder het ouderlijk gezag niet uitoefent, vervalt men in de gemeenrechtelijke bepalingen inzake adoptie of voogdij.

⁴⁴ § 1687b(3) BGB en § 9(3) LpartG.

⁴⁵ § 1687b(4) BGB en § 9(4) LpartG.

⁴⁶ A. HUYGENS. o.c. 580-581, nrs. 33-35.

Quoi qu'il en soit le beau-parent concerné peut toujours demander d'entretenir des relations personnelles avec l'enfant, au sens de l'article 375*bis* du Code civil.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Article 2

Art. 387*quater*.

En ce qui concerne la beau-parenté, le Conseil d'État précise, dans son avis du 7 octobre 2005, que l'on "utilisera cette notion pour faire état des situations dans lesquelles une relation particulière se noue ou tend à se nouer en fait ou en droit entre un enfant et la personne qui est soit mariée, soit cohabitant légal, soit cohabitant de fait avec un de ses parents, soit encore qui s'est effectivement occupée d'un enfant avec l'un de ses parents."⁴⁷ Dans son arrêt n° 134/2003 du 8 octobre 2003, la Cour constitutionnelle estime que la question préjudicielle a trait "à l'hypothèse où un enfant n'a qu'un seul parent à l'égard duquel la filiation est établie mais a vécu de manière durable au sein du ménage formé par ce parent *et par un tiers* qui assument tous deux la charge de l'entretien de l'enfant"⁴⁸ et fait valoir à cet égard que l'autorité parentale est un instrument qui vise à protéger et à socialiser l'enfant et qui doit être confié à des personnes aptes à assumer cette responsabilité, indépendamment de l'existence ou non d'un lien de filiation juridique.⁴⁹

Pour déterminer qui fait partie du groupe cible, on pourrait conférer aux passages précités marqués en italique une interprétation plutôt large, mais on a opté en l'espèce pour une définition plus restrictive en limitant le groupe en question au partenaire marié ou cohabitant de même sexe ou non du parent juridique de l'enfant qui n'est pas lui-même le parent naturel ou juridique.

Par partenaire cohabitant, on entend la personne qui a fait une déclaration de cohabitation légale conjointement avec le parent juridique de l'enfant ou qui vit de façon permanente et affective avec le parent juridique depuis au moins deux ans. Cela rejoint ce que le Conseil d'État dit dans son avis, à savoir que "le critère de la vocation de ce couple à la stabilité, qui peut se déduire de leur mariage, de leur cohabitation légale ou de leur cohabitation de fait depuis un temps suffisamment long, est essentiel dans l'appréciation de ce qu'une situation

⁴⁷ Avis du Conseil d'État, section de législation, 4, n° 1.

⁴⁸ Cour d'arbitrage, n° 134/2003, 8 octobre 2003, B.1.

⁴⁹ Cour d'arbitrage, n°134/2003, 8 octobre 2003, B.2 et B.3.2.

Hoe dan ook kan de betrokken stiefouder evenwel steeds beroep doen op de mogelijkheid tot het bekomen van het recht op persoonlijk contact, op de wijze zoals vervat in artikel 375*bis* B.W.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Artikel 2

Art. 387*quater*.

Wat het stiefouderschap betreft, wordt in het advies van de Raad van State van 7 oktober 2005 gesteld dat het die situaties betreft "waarin een bijzondere band ontstaat of in feite of in rechte neigt te ontstaan tussen een kind en een persoon die ofwel gehuwd is ofwel wettelijk of feitelijk samenwoont met één van zijn ouders, of ook nog zich samen met één van de ouders werkelijk om een kind heeft bekommerd."⁴⁷ In haar arrest nr. 134/2003 van 8 oktober 2003 stelt het Grondwettelijk Hof dat de gestelde prejudiciële vraag handelt "om die gevallen waar het kind slechts één enkele ouder heeft ten aanzien van wie de afstamming vaststaat, maar op duurzame wijze heeft geleefd binnen een gezin dat uit die ouder *en een derde* wordt gevormd, die beiden instaan voor het onderhoud ervan"⁴⁸ en oordeelt het dienaangaande dat "het ouderlijk gezag een instrument ter bescherming en socialisatie van het kind is dat moet worden toevertrouwd *aan zij die bekwaam zijn deze verantwoordelijkheid op te nemen*, los van het al dan niet voorhanden zijn van een juridische afstammingsband."⁴⁹

Deze bepalingen in het cursief zouden aldus aanleiding kunnen geven tot een veeleer ruime interpretatie wie onder de doelgroep dient te vallen maar er wordt in deze voor gekozen om zich te beperken tot de al dan niet gelijkslachtige gehuwde of samenwonende partner van de juridische ouder van het kind die zelf niet de natuurlijke of juridische ouder is.

In geval van de samenwonende partner betreft het de persoon die samen met de juridische ouder van het kind een verklaring van wettelijke samenwoning heeft afgelegd of die samen met de juridische ouder op een permanente en affectieve wijze samenwoont sedert ten minste twee jaar. Dit komt tegemoet aan het door de Raad van State gestelde dat "het criterium dat een paar tot stabiliteit is geroepen, hetgeen kan worden afgeleid uit het huwelijk, de wettelijke samenwoning of het feitelijk samenwonen gedurende een tijdvak dat lang genoeg is, essentieel is bij het beantwoorden van de vraag of

⁴⁷ Advies van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State, 4, nr. 1.

⁴⁸ Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003, B.1.

⁴⁹ Arbitragehof nr. 134/2003, 8 oktober 2003, B.2 en B.3.2.

de type familial a été créée (...).⁵⁰ On recherche ainsi une solution intermédiaire entre, d'une part, le délai de trois ans visé au § 1er, b), de l'article 343 du Code civil, qui concerne la cohabitation dans le cadre de l'adoption — délai qui serait trop strict en l'occurrence — et, d'autre part, un délai d'un an, qui peut, en l'espèce, être considéré comme insuffisant et qui ne correspond donc pas à ce qu'a dit le Conseil d'État dans son avis (*cf. supra*).

Art. 387quinquies.

L'instauration d'un droit de codécision permet de tenir compte des situations de plus en plus fréquentes dans la pratique, où un beau-parent marié ou cohabitant assume conjointement l'éducation, les soins, la protection, l'hébergement et l'entretien de l'enfant issu d'une autre relation de son/sa partenaire et dont ce dernier/cette dernière est le parent juridique.

Il semble donc normal que le beau-parent en question tire quelque droit de cette situation. Aussi est-il prévu de lui conférer un droit de regard sur les questions concernant l'organisation de l'hébergement de l'enfant et sur les décisions importantes concernant sa santé, son éducation, sa formation, ses loisirs et sur l'orientation religieuse ou philosophique et ce, par analogie avec l'article 374, § 1er, alinéa 2, du Code civil.

En énonçant que le droit de l'enfant doit primer dans tous les cas, on répond aussi, ce faisant, au prescrit, entre autres, de l'article 3 de la Convention internationale des droits de l'enfant.

Art. 387sexies.

Cet article ne nécessite aucun commentaire.

Art. 387septies.

Il ressort de la jurisprudence de la Cour constitutionnelle et du Conseil d'État, reproduite dans les développements, que, ce qui est d'une importance déterminante, ce n'est pas tant le fait que l'enfant ait vécu ou non dans la famille dès sa naissance, mais plutôt le fait qu'il vive dans une famille d'une manière durable. Pour déterminer s'il s'agit ou non d'une famille, il faut examiner le critère de la stabilité et le critère de la vocation d'un couple à la stabilité, ce qui, selon le Conseil d'État, peut se déduire du mariage, de la cohabitation légale ou de la cohabitation de fait depuis un temps suffisamment long.

⁵⁰ Avis du Conseil d'État, section de législation, 72, n° 61.

een situatie als van een gezin is ontstaan."⁵⁰ Aldus wordt een oplossing gezocht die het midden houdt tussen de regeling die voorziet in ten minste drie jaar in het kader van adoptie, zoals voorgeschreven in artikel 343, § 1, b), van het Burgerlijk Wetboek en waarvan men kan stellen dat het voorgestelde in deze soepeler dient te zijn enerzijds en een tijdsperiode van een jaar wat in dit verband als onvoldoende kan beschouwd worden en derhalve niet overeenkomt met het bepaalde door de Raad van State (*cf. supra*) anderzijds.

Art. 387quinquies.

Met het voorzien in een medebeslissingsrecht wordt tegemoet getreden aan in de praktijk steeds meer voorkomende situaties waarbij een gehuwde of samenwonende stiefouder mee instaat voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en het levensonderhoud van het kind uit een andere relatie van zijn/haar partner en waarvan deze laatste juridische ouder is.

Het lijkt derhalve normaal dat de stiefouder hier dan ook enig recht kan uit puren. Dienaangaande wordt voorzien in inspraak en naar analogie van artikel 374, § 1, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek handelt het over het nemen van beslissingen over die aangelegenheden die betrekking hebben op de organisatie van de huisvesting van het kind, over de belangrijke beslissingen betreffende zijn gezondheid, zijn opvoeding, zijn opleiding en zijn ontspanning en over de godsdienstige of levensbeschouwelijke keuzes.

Door te stellen dat het belang van het kind steeds voorop dient te staan, wordt tevens tegemoet getreden aan het bepaalde in onder meer artikel 3 IVRK.

Art. 387sexies.

Dit artikel behoeft geen commentaar.

Art. 387septies.

Uit de in de algemene toelichting aangehaalde rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en de Raad van State blijkt dat veel meer dan het feit of het kind al dan niet van bij de geboorte in het gezin heeft geleefd, het van doorslaggevend belang is dat het kind op een duurzame wijze in een gezin leeft. Op de vraag of er sprake kan zijn van een gezin dient gekeken te worden naar het element stabiliteit en het feit of een paar tot de stabiliteit is geroepen, wat volgens de Raad van State kan worden afgeleid uit het huwelijk, de wettelijke samenwoning of het feitelijk samenwonen gedurende een

⁵⁰ Advies van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State, 72, nr. 61.

S'agissant de ce dernier point, on a opté pour un délai de deux ans au moins (cf. commentaire de l'article 3).

Lorsque l'enfant grandit dans un tel cadre familial, durable et stable, il est logique — en dépit du fait que le partenaire marié ou cohabitant du parent juridique ne soit pas nécessairement le parent biologique mais assume quand même conjointement l'éducation, les soins, la protection, l'hébergement et l'entretien de l'enfant — qu'un lien d'autorité réel mais aussi un lien d'affection s'établissent. La présence d'un tel lien d'affection particulier constitue aussi, en l'espèce, une condition indispensable à l'obtention d'un droit de codécision, tout comme c'est le cas pour le droit d'entretenir des relations personnelles avec l'enfant, inscrit à l'article 375*bis* du Code civil.

Il faut du temps pour que la vie familiale acquière un caractère durable et affectif certain. En outre, avant de solliciter l'obtention du droit de codécision, le beau-parent doit montrer qu'il prend les choses au sérieux, ainsi qu'en témoigne le fait qu'il participe déjà depuis au moins un an, entre autres, aux soins de l'enfant.

Art. 387*octies*.

Il convient de faire une distinction entre, d'une part, le cas où les deux parents juridiques exercent conjointement l'autorité parentale et, d'autre part, le cas où un seul des deux parents exerce l'autorité parentale parce que la filiation n'est établie qu'à l'égard d'un seul d'entre eux ou parce que l'un d'eux est décédé, est présumé absent, dans l'impossibilité permanente d'exercer l'autorité parentale ou dans l'impossibilité de manifester sa volonté.

Dans le cas où l'autorité parentale est exercée par les deux parents, on prévoit de donner à ceux-ci la possibilité de conclure une convention instaurant le droit de codécision et ce, afin de ne pas imposer une réglementation trop rigide en la matière et de permettre aux parents de trouver eux-mêmes une solution sans que la justice n'ait à s'en mêler. À défaut d'accord, la justice pourra être appelée à trancher, conformément à la procédure et aux modalités fixées aux articles 11 à 19 de la présente proposition.

La réalité sociodémographique étant ce qu'elle est, il est possible que l'autre parent juridique aussi noue une nouvelle relation et que son nouveau partenaire se comporte, lui aussi, dans les faits, comme un beau-parent à l'égard de l'enfant et participe également à son éduca-

tijdvak dat lang genoeg is. Wat dit laatste betreft, wordt gekozen voor een tijdsperiode van ten minste twee jaar (cf. toelichting bij artikel 3).

Wanneer het kind in een dergelijk duurzaam en stabiel gezinsverband opgroeit, is het logisch dat — ondanks het feit dat de gehuwde of samenwonende partner van de juridische ouder niet noodzakelijk de biologische ouder is maar toch mee instaat voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en het levensonderhoud van het kind — er niet enkel een feitelijke gezagsrelatie ontstaat maar tevens een affectieve band. Het aanwezig zijn van een dergelijke bijzondere affectieve band is naar analogie van artikel 375*bis* van het Burgerlijk Wetboek, voor wat betreft het recht op persoonlijk contact, ook hier een noodzakelijke voorwaarde voor het bekomen van medebeslissingsrecht.

Opdat het gezinsleven een zeker duurzaam en affectief karakter zou hebben, speelt hier de factor tijd. Bovendien dient de stiefouder aan te geven dat het hem menens is — wat blijkt uit het feit dat hij reeds ten minste één jaar mee instaat voor onder meer de zorg van het kind — alvorens hij op het medebeslissingsrecht een beroep kan doen.

Art. 387*octies*.

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen die gevallen waarbij beide juridische ouders het recht op ouderlijk gezag gezamenlijk uitoefenen enerzijds en deze waar slechts één van beide ouders het ouderlijk gezag uitoefent omdat de afstamming slechts vaststaat ten aanzien van één persoon of omdat één van beide ouders reeds overleden is, vermoedelijk afwezig is dan wel in de voortdurende onmogelijkheid verkeert om het ouderlijk gezag uit te oefenen of in de onmogelijkheid verkeert om zijn wil te kennen te geven.

Wanneer beide ouders het ouderlijk gezag uitoefenen, wordt voorzien in de mogelijkheid dat zij inzake het medebeslissingsrecht een overeenkomst kunnen bereiken. Dit om de regeling terzake niet al te stringent te maken en de mogelijkheid te bieden om zelf tot een oplossing te komen zonder gerechtelijke inmenging. Indien er dienaangaande desalniettemin geen overeenstemming kan bereikt worden, kan men vooralsnog, volgens de procedure en volgens de wijze zoals voorgesteld in artikel 11 tot 19, aansturen op een rechterlijke beslissing.

Gelet op de socio-demografische realiteit waar ook de andere juridische ouder een nieuwe relatie aangaat en waarbij ook diens (nieuwe) partner zich in de feiten als een stiefouder verhoudt tot het kind en aldus ook mee instaat voor de zorg ervan, is het, mits aan de voorwaar-

tion. Dans ce cas de figure, le nouveau partenaire en question pourra lui aussi solliciter l'obtention du droit de codécision, pour autant que les conditions y afférentes soient remplies. Cela doit être réglé suivant les mêmes modalités.

Art. 387novies.

Dans le cas où l'autorité parentale n'est exercée que par un seul parent, la conclusion d'une convention n'est pas la solution la plus indiquée parce qu'elle a justement pour objectif d'associer aussi le deuxième parent juridique à la procédure visant à octroyer le droit de codécision au beau-parent. De plus, dans un grand nombre de cas, ce dispositif est inutile dans la mesure où l'on peut raisonnablement partir du principe qu'au sein de leur relation, en principe durable et affective, le parent juridique et le beau-parent s'entendent de toute façon sur les décisions à prendre en rapport avec l'enfant. Dans d'autres cas, l'accord conclu semble peut-être un peu trop évident de sorte qu'il paraît de toute façon indiqué de subordonner l'octroi du droit de codécision à une décision de justice.

Art. 387decies.

L'obligation qu'ont les parents, en vertu de l'article 203, § 1er, du Code civil, d'assumer l'hébergement, l'éducation, l'entretien et la formation adéquate de l'enfant, se poursuit, en principe, jusqu'à ce que l'enfant atteigne l'âge de 18 ans. L'autorité parentale, qui découle de l'obligation précitée, s'applique donc aussi, en principe, jusqu'à ce que l'enfant atteigne l'âge de la majorité. Toutefois, étant donné que, dans la pratique, l'obligation en question peut également se poursuivre après la majorité de l'enfant si la formation de celui-ci n'est pas achevée (article 203, § 1er, alinéa 2, du Code civil), on propose, par analogie, que le droit de codécision se poursuive lui aussi dans les mêmes cas et pour les mêmes raisons.

Dans l'intérêt de l'enfant et par analogie avec les dispositions prévues au § 1687b(3) du *BGB* et au § 9(3) de la *LPartG*, dans le cadre du système allemand du *kleines Sorgerecht*, le tribunal compétent peut limiter le droit de codécision du beau-parent en termes de portée et en termes de temps, ou y mettre fin.

Art. 387undecies.

Par dérogation à ce qui est le cas pour l'autorité parentale que les deux parents exercent en principe conjointement, même lorsqu'ils ne vivent plus ensemble (article 373, alinéa 1er, et article 374, § 1er, alinéa 1er, du

den hiertoe voldaan, mogelijk dat ook deze persoon een beroep wenst te doen op het medebeslissingsrecht. Dit dient op dezelfde wijze te verlopen.

Art. 387novies.

Daar waar er slechts één ouder is die het ouderlijk gezag uitoefent, is de piste van de overeenkomst niet de goede omdat deze er juist op gericht is om ook de tweede juridische ouder te betrekken bij het bekomen van het medebeslissingsrecht door de stiefouder. Bovendien is de grond van de regeling in een heel aantal gevallen zonder voorwerp omdat men er redelijkerwijs dient van uit te gaan dat men, in de schoot van de relatie tussen de juridische ouder en de stiefouder en gelet op het normaliter duurzaam en affectief karakter ervan, sowieso onderling tot een overeenstemming komt in de beslissingen die moeten genomen worden met betrekking tot het kind. In andere gevallen lijkt de bereikte overeenstemming misschien iets te vanzelfsprekend waardoor het sowieso aangewezen lijkt om in deze het toekennen van het medebeslissingsrecht te laten afhangen van een rechterlijke beslissing.

Art. 387decies.

De ouderlijke verplichting tot huisvesting, opvoeding, onderhoud en het verschaffen van een passende opleiding, zoals bepaald in artikel 203, § 1, van het Burgerlijk Wetboek, loopt in beginsel door tot aan de leeftijd van achttien jaar. Hieraan wordt het ouderlijke gezag ontleend, dat derhalve in principe ook geldt tot het moment van de meerderjarigheid van het kind. Echter, deze ouderlijke verplichting kan in de praktijk ook worden verlengd tot de opleiding van het kind is voltooid (art. 203, § 1, tweede lid, B.W.), op basis waarvan wordt voorgesteld dat naar analogie hiervan ook het medebeslissingsrecht in deze gevallen eveneens en om dezelfde redenen kan worden verlengd.

In het belang van het kind en naar analogie van § 1687b(3) *BGB* en § 9(3) *LPartG*, in het kader van het Duitse systeem van *kleines Sorgerecht*, kan de bevoegde rechtbank het medebeslissingsrecht van de stiefouder inperken of uitsluiten en dit zowel qua draagwijdte als tijd.

Art. 387undecies.

In afwijking van het ouderlijk gezag waarbij de ouders in principe dit gezag ook gezamenlijk uitoefenen, zelfs wanneer ze niet meer samenleven (art. 373, eerste lid, en art. 374, § 1, eerste lid, B.W.) is het medebeslissings-

Code civil), le droit de codécision n'est plus d'application, à l'instar de ce qui est prévu dans le droit allemand (§ 1687b(4) du *BGB* et § 9(4) de la *LPartG*), lorsque le partenaire marié ou cohabitant et le parent juridique de l'enfant ne vivent plus ensemble, et ce, contrairement au système anglais de la responsabilité parentale (*parental responsibility*) dans lequel un beau-parent, qui obtient l'exercice de l'autorité parentale par le biais d'un *parental responsibility agreement* ou d'une ordonnance, le conserve en principe après le divorce, à moins qu'un juge compétent n'en décide autrement.

En cas de décès du parent juridique concerné, il est peu probable que, dans la pratique, le beau-parent concerné continue à assumer conjointement l'éducation, les soins, la protection, l'hébergement et le soutien financier de l'enfant, *a fortiori* si l'autre parent juridique exerce ses droits en matière d'autorité parentale. Le droit de codécision prend alors fin.

Si, dans le cas de figure précité, la filiation n'est établie qu'à l'égard de cette personne ou si l'un des deux parents est décédé, présumé absent, dans l'impossibilité de manifester sa volonté ou dans l'impossibilité permanente d'exercer l'autorité parentale, autrement dit si l'autre parent juridique n'exerce pas ladite autorité, ce sont alors les dispositions de droit commun relatives à l'adoption ou à la tutelle qui trouvent à s'appliquer.

Quoi qu'il en soit, le beau-parent concerné pourra toujours demander d'entretenir des relations personnelles avec l'enfant, conformément à l'article 375*bis* du Code civil.

Art. 3.

Les dispositions des articles 1321-57 à 1321-64 proposés sont fondées sur la procédure prévue aux articles 1231-3 et suivants du Code judiciaire relatifs à l'établissement de l'adoption.

recht, evenals in het terzake bepaalde in het Duitse recht (§ 1687b(4) BGB en § 9(4) LPartG), niet meer van toepassing wanneer de desbetreffende gehuwde of samenwonende partner en de desbetreffende juridische ouder van het kind niet meer samenwonen. Dit in tegenstelling tot het Engelse systeem van de *parental responsibility* waar een stiefouder, die door middel van een *parental responsibility agreement* of order het ouderlijk gezag verwerft, en dat gezag in beginsel ook blijft behouden na de echtscheiding, tenzij een andersluidende beslissing van een bevoegde rechter.

Bij overlijden van de desbetreffende juridische ouder is het in de praktijk, zeker wanneer de andere juridische ouder zijn rechten inzake ouderlijk gezag uitoefent, weinig waarschijnlijk dat de desbetreffende stiefouder nog langer mee zal instaan voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en de financiële ondersteuning van het kind. In deze gevallen komt er dan ook een einde aan dit medebeslissingsrecht.

Staat in dit geval de afstamming slechts vast ten aanzien van deze ene persoon of is één van beide ouders reeds overleden, is deze laatste vermoedelijk afwezig of in de onmogelijkheid om zijn wil te kennen te geven dan wel in de voortdurende onmogelijkheid om het ouderlijk gezag uit te oefenen, met andere woorden indien de andere juridische ouder het ouderlijk gezag niet uitoefent, vervalt men in de gemeenrechtelijke bepalingen inzake adoptie of voogdij.

Hoe dan ook kan de betrokken stiefouder evenwel steeds beroep doen op de mogelijkheid tot het bekomen van het recht op persoonlijk contact, op de wijze zoals vervat in artikel 375*bis* van het Burgerlijk Wetboek

Art. 3.

Het bepaalde in de voorgestelde artikelen 1321-57 tot 1321-64 is gebaseerd op de procedure bedoeld in de artikelen 1231-3 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot het totstandkomen van de adoptie.

Sabien LAHAYE-BATTHEU (Open Vld)
Carina VAN CAUTER (Open Vld)
Patrick DEWAELE (Open Vld)

PROPOSITION DE LOICHAPITRE 1er**Disposition introductive**Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

CHAPITRE 2

Code civil

Art. 2

Dans le livre Ier du Code civil, il est inséré un titre IX/1, comprenant les articles 387^{quater} à 387^{undecies}, rédigé comme suit:

“Titre IX/1. Droit de codécision

Art. 387^{quater}. Pour l'application du présent titre, on entend par:

- 1° parent: le parent juridique de l'enfant;
- 2° beau-parent: le partenaire marié ou cohabitant du parent juridique de l'enfant qui n'est pas lui-même le parent naturel ou juridique;
- 3° partenaire cohabitant: la personne qui a fait une déclaration de cohabitation légale avec le parent juridique de l'enfant ou qui vit avec le parent juridique de façon permanente et affective depuis au moins deux ans;
- 4. enfant: toute personne âgée de moins de dix-huit ans.

Art. 387^{quinquies}. Le beau-parent qui participe à l'éducation, aux soins, à la protection, à l'hébergement et à l'entretien de l'enfant a un droit de codécision dans les questions en rapport avec l'organisation de l'hébergement de l'enfant, sur les décisions importantes concernant sa santé, son éducation, sa formation et ses loisirs, et sur son orientation religieuse ou philosophique. Dans ce cadre, l'intérêt de l'enfant primera toujours.

Art. 387^{sexies}. Le droit de codécision visé à l'article 387^{quinquies} ne remet pas en cause la filiation biologique ou adoptive de l'enfant et les effets juridiques qui en découlent.

WETSVOORSTEL

HOOFDSTUK 1

Inleidende bepaling

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

HOOFDSTUK 2

Burgerlijk Wetboek

Art. 2

In boek I van het Burgerlijk Wetboek wordt een titel IX/1 ingevoegd die de artikelen 387^{quater} tot 387^{undecies} bevat, luidende:

“Titel IX/1. Medebeslissingsrecht

Art. 387^{quater}. Voor de toepassing van deze titel wordt verstaan onder:

- 1° ouder: de juridische ouder van het kind;
- 2° stiefouder: de gehuwde of samenwonende partner van de juridische ouder van het kind die zelf niet de natuurlijke of juridische ouder is;
- 3° samenwonende partner: de persoon die samen met de juridische ouder van het kind een verklaring van wettelijke samenwoning heeft afgelegd of die samen met de juridische ouder op een permanente en affectieve wijze samenwoont sedert ten minste twee jaar;
- 4° kind: persoon van minder dan achttien jaar.

Art. 387^{quinquies}. De stiefouder die mee instaat voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en het levensonderhoud van het kind heeft een medebeslissingsrecht in de aangelegenheden die betrekking hebben op de organisatie van de huisvesting van het kind, in de belangrijke beslissingen betreffende zijn gezondheid, zijn opvoeding, zijn opleiding en zijn ontspanning en in de godsdienstige of levensbeschouwelijke keuzes. Hierbij staat het belang van het kind steeds voorop.

Art. 387^{sexies}. Het medebeslissingsrecht bedoeld in artikel 387^{quinquies} maakt geen einde aan de oorspronkelijke of adoptieve afstamming van het kind en de hieruit voortvloeiende rechtsgevolgen.

Art. 387septies. Le beau-parent peut exercer le droit de codécision, si les conditions suivantes sont remplies:

1° le parent juridique et le beau-parent sont mariés, cohabitent légalement ou cohabitent de fait de façon permanente et affective depuis au moins deux ans;

2° l'enfant et le beau-parent entretiennent un lien affectif particulier;

3° le beau-parent a participé, pendant au moins un an à l'éducation, aux soins, à la protection, à l'hébergement et à l'entretien de l'enfant.

Art. 387octies. Si les parents juridiques exercent l'autorité parentale conjointement, le droit de codécision visé à l'article 387quinquies peut être établi au moyen d'une convention conclue entre les parents juridiques et le beau-parent, laquelle est constatée, avec le consentement du parent juridique qui n'est pas le partenaire marié ou cohabitant du beau-parent en question, par acte authentique établi par un notaire ou par le juge de paix de la résidence principale du mineur.

À défaut d'une telle convention, le tribunal de la jeunesse statue de façon motivée, conformément à la procédure prévue par les articles 1231-57 et suivants du Code judiciaire, sur l'exercice de ce droit de codécision par le beau-parent, dans l'intérêt de l'enfant, à la demande d'une des parties ou du procureur du Roi, et après avoir entendu les parties concernées, y compris l'enfant mineur.

Art. 387novies. Le tribunal de la jeunesse statue sur l'exercice du droit de codécision visé à l'article 387quinquies par le beau-parent, dans l'intérêt de l'enfant, à la demande d'une des parties ou du procureur du Roi, et après avoir entendu les parties concernées, y compris l'enfant mineur, conformément à la procédure prévue par les articles 1231-57 et suivants du Code judiciaire, dans les cas où l'autorité parentale n'est exercée que par un seul parent juridique parce que:

1° la filiation n'est établie qu'à l'égard d'une seule personne;

2° l'un des deux parents est prédécédé;

3° l'un des deux parents est présumé absent;

4° l'un des deux parents est dans l'impossibilité durable d'exercer l'autorité parentale, ou dans l'impossibilité de manifester sa volonté.

Art. 387septies. De stiefouder kan het medebeslissingsrecht bedoeld in artikel 387quinquies uitoefenen indien de volgende voorwaarden vervuld zijn:

1° de juridische ouder en de stiefouder zijn gehuwd, wettelijk samenwonend of op een permanente en affectieve wijze gedurende ten minste twee jaar feitelijk samenwonend;

2° het kind en de stiefouder hebben een bijzondere affectieve band;

3° de stiefouder heeft gedurende minstens een jaar mee ingestaan voor de opvoeding, de zorg, de bescherming, de huisvesting en het levensonderhoud van het kind.

Art. 387octies. Indien de juridische ouders het ouderlijk gezag gezamenlijk uitoefenen, kan het medebeslissingsrecht bedoeld in artikel 387quinquies tot stand komen door middel van een overeenkomst tussen de juridische ouders en de stiefouder die, met inbegrip van de toestemming van de juridische ouder die niet de gehuwde of samenwonende partner is van de betrokken stiefouder, wordt vastgesteld bij authentieke akte opgemaakt door een notaris of de vrederechter van de hoofdverblijfplaats van de minderjarige.

Bij ontstentenis van een dergelijke overeenkomst wordt over de uitoefening van het medebeslissingsrecht door de stiefouder, in het belang van het kind, op verzoek van één van de partijen of van de procureur des Konings en na de betrokken partijen hierover te hebben gehoord, zo ook het minderjarige kind, beslist door de jeugdrechtbank overeenkomstig de procedure bedoeld in artikel 1231-57 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek.

Art. 387novies. De jeugdrechtbank beslist over de uitoefening van het medebeslissingsrecht bedoeld in artikel 387quinquies door de stiefouder, in het belang van het kind, op verzoek van één van de partijen of van de procureur des Konings en na de betrokken partijen hierover te hebben gehoord, zo ook het minderjarige kind, overeenkomstig de procedure bedoeld in artikel 1231-57 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek in de gevallen waarbij het ouderlijk gezag door slechts één juridische ouder wordt uitgeoefend omdat:

1° de afstamming slechts vaststaat ten aanzien van één persoon;

2° één van beide ouders reeds overleden is;

3° één van beide ouders vermoedelijk afwezig is;

4° één van beide ouders in de voortdurende onmogelijkheid verkeert om het ouderlijk gezag uit te oefenen of om zijn wil te kennen te geven.

Art. 387*decies*. Le droit de codécision visé à l'article 387*quinquies* demeure en principe acquis jusqu'à la majorité ou l'émancipation de l'enfant. Conformément à l'article 203, § 1er, alinéa 2, le droit de codécision se poursuit après la majorité de l'enfant s'il n'a pas encore achevé sa formation.

Dans l'intérêt de l'enfant, le tribunal de la jeunesse peut, à la demande d'une des parties ou du procureur du Roi, et après avoir entendu les parties concernées, y compris l'enfant mineur, décider de limiter l'exercice du droit de codécision tant au niveau de son contenu que de sa durée, ou même d'y mettre fin conformément à la procédure prévue par les articles 1231-57 et suivants du Code judiciaire.

Art. 387*undecies*. Par dérogation aux dispositions de l'article 387*decies*, le droit de codécision visé à l'article 387*quinquies* prend fin de plein droit lorsque:

1° le parent juridique et le beau-parent ne sont plus mariés ou ont mis fin à la cohabitation légale ou de fait;

2° le parent juridique, qui est le partenaire marié ou cohabitant du beau-parent qui dispose d'un droit de codécision, vient à décéder. Si dans ce cas, la filiation n'est établie qu'à l'égard de cette seule personne ou si l'un des deux parents est prédécédé, présumé absent ou dans l'impossibilité durable d'exercer l'autorité parentale, ou dans l'impossibilité de manifester sa volonté, les dispositions de droit commun en matière d'adoption ou de tutelle s'appliquent.

En application et aux conditions de l'article 375*bis*, le beau-parent peut toujours faire valoir la possibilité d'obtenir un droit à des relations personnelles.”

CHAPITRE 3

Code judiciaire

Art. 3

Dans la quatrième partie, livre IV, du Code judiciaire, il est inséré un chapitre VIII*ter*, contenant les articles 1231-57 à 1231-64, rédigé comme suit:

Chapitre VIII*ter*. Droit de codécision

Art. 1231-57. Conformément aux articles 1025 à 1034, la demande en obtention du droit de codécision dans le chef du beau-parent visé à l'article 387*quinquies* du Code civil, est introduite par requête unilatérale

Art. 387*decies*. Het medebeslissingsrecht bedoeld in artikel 387*quinquies* duurt in beginsel voort tot aan de meerderjarigheid of de ontvoogding van het kind. In overeenstemming met artikel 203, § 1, tweede lid, loopt het medebeslissingsrecht, indien de opleiding niet is voltooid, door na de meerderjarigheid van het kind.

In het belang van het kind kan de jeugdrechtbank op verzoek van één van de partijen of van de procureur des Konings en na de betrokken partijen hierover te hebben gehoord, zo ook het minderjarige kind, het medebeslissingsrecht zowel qua inhoud als in tijd beperken of er een einde aan maken overeenkomstig de procedure bedoeld in artikel 1231-57 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek.

Art. 387*undecies*. In afwijking van artikel 387*decies* wordt het medebeslissingsrecht bedoeld in artikel 387*quinquies* van rechtswege beëindigd wanneer:

1° de juridische ouder en de stiefouder niet meer gehuwd zijn of niet langer wettelijk of feitelijk samenwonen;

2° de juridische ouder, die de gehuwde of samenwonnende partner is van de stiefouder die een medebeslissingsrecht heeft, overlijdt. Staat in dit geval de afstamming slechts vast ten aanzien van deze ene persoon of is één van beide ouders reeds overleden, vermoedelijk afwezig dan wel in de voortdurende onmogelijkheid verkerend om het ouderlijk gezag uit te oefenen of in de onmogelijkheid verkerend om zijn wil te kennen te geven, zijn de gemeenrechtelijke bepalingen inzake adoptie of voogdij van toepassing.

In navolging van en onder de voorwaarden bedoeld in artikel 375*bis* kan de stiefouder een beroep doen op de mogelijkheid tot het bekomen van een recht op persoonlijk contact.”

HOOFDSTUK 3

Gerechtelijk Wetboek

Art. 3

In deel IV, boek IV van het Gerechtelijk Wetboek wordt een hoofdstuk VIII*ter* ingevoegd die de artikelen 1231-57 tot 1231-64 bevat, luidende:

“Hoofdstuk VIII*ter*. Medebeslissingsrecht

Art. 1231-57. Conform de artikelen 1025 tot 1034 wordt het verzoek tot het bekomen van het medebeslissingsrecht in hoofde van de stiefouder bedoeld in artikel 387*quinquies* van het Burgerlijk Wetboek bij eenzijdig

devant le tribunal de la jeunesse. La requête signée soit par un parent, un beau-parent ou les deux, soit par leur avocat, est déposée au greffe.

Pour être recevable, la requête doit être accompagnée des pièces suivantes:

1° une copie certifiée conforme de l'acte de naissance de l'enfant ou un document y assimilé;

2° une copie certifiée conforme de l'acte de naissance du beau-parent ou un document y assimilé;

3° un extrait de l'acte de mariage, un extrait de la déclaration de cohabitation légale ou un extrait du registre de la population, du registre des étrangers ou du registre d'attente attestant que le parent et le beau-parent en question cohabitent déjà de manière effective et permanente depuis deux ans au moins.

Art. 1231-58. Dans les huit jours de la réception de la requête, le greffier la transmet au procureur du Roi, qui recueille sans délai tous renseignements utiles sur la demande en obtention du droit de codécision dans le chef du beau-parent.

Dans les deux mois de la réception de la requête, le procureur du Roi la retourne au greffier avec son avis et les renseignements recueillis.

Dans les trois jours du dépôt au greffe des rapports du ministère public, les intéressés sont convoqués par pli judiciaire pour en prendre connaissance. Ils disposent à cette fin d'un délai de quinze jours.

Entre le 15e et le 45e jour du dépôt au greffe, l'affaire est fixée d'office par le tribunal.

Art. 1231-59. Le tribunal entend en chambre du conseil les personnes suivantes, convoquées par le greffier par pli judiciaire ou, si elles sont âgées de moins de seize ans, par simple lettre:

1° le parent ou les parents de l'enfant;
2° le beau-parent;
3° l'enfant mineur qui, au moment de l'introduction de la demande, a atteint l'âge de douze ans;

4° toute personne que le tribunal estime utile d'entendre.

verzoekschrift ingediend bij de jeugdrechtbank. Het verzoekschrift wordt ter griffie neergelegd en ondertekend door hetzij een ouder, een stiefouder of beiden, hetzij door hun advocaat.

Om ontvankelijk te zijn, worden bij het verzoekschrift de volgende stukken gevoegd:

1° een voor eensluidend verklaard afschrift van de akte van geboorte of een hiermee gelijkgesteld stuk van het kind;

2° een voor eensluidend verklaard afschrift van de akte van geboorte of een hiermee gelijkgesteld stuk van de stiefouder;

3° een uittreksel van de huwelijksakte of een uittreksel van de verklaring van wettelijke samenwoning of een uittreksel uit het bevolkingsregister, het vreemdelingenregister of het wachtregister waaruit het bewijs blijkt dat de ouder en de betrokken stiefouder reeds minstens twee jaar daadwerkelijk en permanent samenwonen.

Art. 1231-58. De griffier zendt het verzoekschrift binnen acht dagen na ontvangst aan de procureur des Konings die onverwijld alle nuttige inlichtingen inwint omtrent het verzoek tot het bekomen van het medebeslissingsrecht in hoofde van de stiefouder.

De procureur des Konings zendt het verzoekschrift binnen twee maanden na ontvangst ervan terug aan de griffier, samen met zijn advies en de inlichtingen die hij heeft gewonnen.

Binnen drie dagen na de neerlegging ter griffie van de verslagen van het openbaar ministerie worden de betrokkenen bij gerechtsbrief opgeroepen om ervan kennis te nemen. Zij beschikken daartoe over een termijn van vijftien dagen.

Tussen de 15^e en de 45^e dag na de neerlegging ter griffie, stelt de rechtbank de zittingsdag voor de zaak ambtshalve vast.

Art. 1231-59. De rechtbank hoort in raadkamer de volgende personen die door de griffier worden opgeroepen bij gerechtsbrief of wanneer het personen beneden de zestien jaar betreft, bij gewone brief:

1° de ouder of de ouders van het kind;
2° de stiefouder;
3° het minderjarige kind dat op het tijdstip van het indienen van het verzoek de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt;
4° eenieder die de rechtbank wenst te horen.

Par dérogation à l'alinéa 1er, 3°, le tribunal peut entendre l'enfant âgé de moins de douze ans, s'il apparaît au terme d'une étude approfondie, ordonnée par le tribunal de la jeunesse et effectuée par le service social compétent, qu'il est en état d'exprimer son opinion. Dans le cas contraire, l'enfant dispose de quinze jours ouvrables, à compter de celui où il est avisé du résultat de l'étude par le procureur du Roi, pour demander par écrit au tribunal de la jeunesse de le convoquer afin d'apprécier lui-même sa capacité. S'il l'estime en état d'exprimer son opinion, le tribunal de la jeunesse entend l'enfant. L'appréciation par le tribunal de la jeunesse de la capacité de l'enfant n'est pas susceptible d'appel.

Art. 1231-60. Lors de sa comparution devant le tribunal de la jeunesse, l'enfant peut renoncer à être entendu.

L'enfant est entendu seul, en l'absence de quiconque, le greffier et, le cas échéant, un expert ou un interprète exceptés.

Son opinion est dûment prise en considération eu égard à son âge et à sa maturité. Son audition ne lui confère pas la qualité de partie à la procédure.

L'audition a lieu en un endroit considéré comme convenable par le juge.

Un compte rendu de l'audition est joint au dossier de la procédure.

Art. 1231-61. Le tribunal ne peut accorder le droit de codécision que dans la mesure où les conditions prévues à l'article 387septies du Code civil sont remplies.

Art. 1231-62. Le dispositif du jugement concernant le droit de codécision indique notamment:

1° la date du dépôt de la requête en obtention du droit de codécision;

2° le nom et les prénoms du beau-parent qui sollicite le droit de codécision et du parent avec lequel il est marié ou cohabite;

3° si les conditions visées à l'article 387septies du Code civil sont remplies;

4° l'éventuelle limitation qui a été imposée au droit de codécision sur la base de l'article 387decies, alinéa 2, du Code civil.

Le jugement est notifié par pli judiciaire aux parties concernées ainsi qu'au ministère public.

In afwijking van het eerste lid, 3°, kan de rechtbank het kind jonger dan twaalf jaar horen indien uit een door de jeugdrechtbank bevolen en door de sociale dienst uitgevoerd grondig onderzoek blijkt dat het kind in staat is zijn mening te kennen te geven. In het tegenovergestelde geval beschikt het kind over vijftien werkdagen te rekenen vanaf de dag dat het resultaat van het onderzoek hem door de procureur des Konings ter kennis is gebracht, om de jeugdrechtbank schriftelijk te verzoeken hem op te roepen opdat zij zelf over zijn bekwaamheid zou kunnen oordelen. Wanneer de jeugdrechtbank oordeelt dat het kind in staat is zijn mening te kennen te geven, hoort zij het. De beoordeling van de jeugdrechtbank over de bekwaamheid van het kind is niet voor beroep vatbaar.

Art. 1231-60. Het kind kan tijdens zijn verschijning voor de jeugdrechtbank ervan afzien te worden gehoord.

Het kind wordt alleen gehoord, in afwezigheid van wie ook, de griffier en, in voorkomend geval, een deskundige of een tolk uitgezonderd.

Met zijn mening wordt behoorlijk rekening gehouden, zijn leeftijd en maturiteit in acht genomen. Het horen geeft hem niet de hoedanigheid van partij in het geding.

Het horen geschiedt op een plaats die door de rechter geschikt wordt geacht.

Van het onderhoud wordt een verslag opgesteld dat bij het dossier wordt gevoegd.

Art. 1231-61. De rechtbank kan het medebeslissingsrecht slechts toekennen in zoverre aan de voorwaarden bedoeld in artikel 387septies van het Burgerlijk Wetboek is voldaan.

Art. 1231-62. Het beschikkend gedeelte van het vonnis inzake medebeslissingsrecht vermeldt inzonderheid:

1° de datum van neerlegging van het verzoekschrift tot het bekomen van het medebeslissingsrecht;

2° de naam en de voornamen van de stiefouder die vragende partij is voor het bekomen van het medebeslissingsrecht en de ouder met wie hij gehuwd is of samenwoont;

3° of de voorwaarden bedoeld in artikel 387septies van het Burgerlijk Wetboek vervuld zijn;

4° de eventuele beperking die aan het medebeslissingsrecht op grond van artikel 387decies, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek is opgelegd.

Het vonnis wordt bij gerechtsbrief betekend aan de betrokken partijen alsmede aan het openbaar ministerie.

Art. 1231-63. Le procureur du Roi, le parent et le parent social agissant conjointement ou non et l'autre parent éventuel peuvent interjeter appel par requête déposée au greffe de la cour d'appel dans le mois de la notification du jugement.

Le procureur du Roi, le parent et le parent social agissant conjointement ou non et l'autre parent éventuel peuvent se pourvoir en cassation.

Toute décision judiciaire rendue en matière de droit de codécision ne peut être exécutée si elle fait l'objet ou est encore susceptible d'appel ou de pourvoi en cassation.

Art. 1231-64. Les décisions judiciaires refusant d'accorder le droit de codécision, limitant l'exercice du droit de codécision tant au niveau de son contenu que de sa durée ou mettant fin à l'exercice de ce droit ne font pas obstacle à l'introduction ultérieure d'une nouvelle requête, fondée sur des actes ou des faits postérieurs au refus.

Le cas échéant, les consentements requis devront être à nouveau recueillis.”.

29 novembre 2010

Art. 1231-63. De procureur des Konings, de ouder en de zorgouder die al dan niet gezamenlijk optreden en de eventuele andere ouder kunnen bij wege van een verzoekschrift ingediend ter griffie van het hof van beroep, beroep instellen binnen een maand te rekenen van de betekening van het vonnis.

De procureur des Konings, de ouder en de zorgouder die al dan niet gezamenlijk optreden en de eventuele andere ouder kunnen zich in cassatie voorzien.

Rechterlijke beslissingen gewezen inzake medebeslissingsrecht kunnen niet ten uitvoer worden gelegd indien daartegen beroep of cassatieberoep is ingesteld of zulks nog mogelijk is.

Art. 1231-64. Rechterlijke beslissingen waarbij wordt geweigerd het medebeslissingsrecht te verlenen, waarbij het medebeslissingsrecht zowel qua inhoud als in tijd wordt beperkt of waarbij er een einde wordt aan gemaakt, beletten niet dat later nogmaals een nieuw verzoekschrift wordt ingediend, dat gegrond is op handelingen of feiten die na de weigering hebben plaatsgevonden.

In voorkomend geval worden de vereiste toestemmingen opnieuw ingewonnen.”.

29 november 2010

Sabien LAHAYE-BATTHEU (Open Vld)
Carina VAN CAUTER (Open Vld)
Patrick DEWAELE (Open Vld)